

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Факультет економічно-гуманітарний

(повне найменування інституту, назва факультету)

Кафедра управління і фінансово-економічної безпеки

(повна назва кафедри)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

Попова О.Ю.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

“ ” 20__ року

Випускна кваліфікаційна робота

Магістр

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему «Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів»

Виконав(-ла): студент II курсу, групи ФІКМ-22

Спеціальності (напряму підготовки) 072 Фінанси, банківська справа та страхування

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Ткаченко Я.О.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Керівник зав. кафедри УФЕБ, д.е.н., проф. Попова О.Ю.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент професор кафедри ЕПР, д.е.н., проф. Далевська Н.М

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Нормо-контролер доц. каф. УФЕБ, к.е.н., доц. Ляшок Н.Ю.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Засвідчую, що у цій дипломній роботі немає запозичень з праць інших авторів без відповідних посилань.

Студент

(підпис)

Луцьк – 2023 р.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Факультет економічно-гуманітарний

Кафедра управління і фінансово-економічної безпеки

Освітній ступінь магістр

Напрямок підготовки (спеціальність) 072 Фінанси, банківська справа та страхування

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри

_____/Попова О.Ю./

“ ____ ” _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Ткаченку Ярославу Олександровичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів»

керівник роботи Попова О.Ю., д.е.н., проф.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від „29” 09 2023 р. No 456

2. Строк подання студентом роботи 12.12. 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи звітні дані підприємства, офіційна статистична звітність, інформація періодичних джерел, наукові праці провідних вчених у галузі фінансової санації, фінансового оздоровлення підприємства, основних напрямів удосконалення інвестиційного забезпечення протидії ситуації банкрутства, управління та адміністрування фінансових процесів на підприємстві.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретичні засади управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів 2. Діагностичні засоби аналізу фінансової стійкості в умовах кризи. 3. Рекомендації з удосконалення управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів.

5. Перелік графічного матеріалу (з точною вказівкою обов'язкових креслень)

Демонстраційний матеріал

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Попова О.Ю., зав кафедри УФЕБ		
РОЗДІЛ 1	Попова О.Ю., зав кафедри УФЕБ		
РОЗДІЛ 2	Попова О.Ю., зав кафедри УФЕБ		
РОЗДІЛ 3	Попова О.Ю., зав кафедри УФЕБ		
Висновки	Попова О.Ю., зав кафедри УФЕБ		
Нормо-контроль	Антоненко В..М., доц. кафедри УФЕБ		

7. Дата видачі завдання 16.09.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Теоретичні засади управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів	16.09.2023 – 05.10.2023	
2.	Діагностичні засоби аналізу фінансової стійкості в умовах кризи	06.10.2023 – 02.11.2023	
3.	<u>Рекомендації з удосконалення управління</u> фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів	03.11.2023 – 23.11.2023	
4.	Висновки за роботою, вступ	24.11.2023– 07.12.2023	
5.	Оформлення роботи	08.12.2023 – 15.12.2023	

Студент

_____ Ткаченко Я.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ Попова О.Ю.
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Ткаченко Я.О. Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів / Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування. - ДонНТУ, Луцьк, 2023.

Метою представленої магістерської роботи є поглиблення та розвинення теоретичного підґрунтя, удосконалення та уточнення науково-методичного апарату управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів та розробка практичних інструментів управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів. Поглиблено сутність та особливостей трактування фінансово-економічний зміст кризових станів в діяльності суб'єктів господарювання. Визначено зміст фінансової стабільності та стійкості як управлінської категорії. Систематизовано складові компоненти системи управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів. Проаналізовано науково-методичні підходи до діагностики кризових станів підприємства. Уточнено перелік та порядок оцінювання параметрів фінансової стійкості господарської діяльності підприємства. Проаналізовано рівень фінансової стійкості підприємства. Виконано аналіз зон фінансової стійкості господарської діяльності підприємства. Визначено інструментарій управління фінансовою стабільністю та стійкістю підприємствах в умовах розгортання кризових явищ.

Ключові слова: фінансова стійкість, кризовий стан, підприємство, управління, діагностичний засіб, аналіз, управління, адміністрування, рекомендація, удосконалення.

ANNOTATION

Tkachenko Ya.O. Management of the financial stability of the enterprise in crisis conditions / Graduation qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 Finance, banking and insurance. - DonNTU, Lutsk, 2023.

The purpose of the presented master's work is to deepen and develop the theoretical basis, improve and refine the scientific and methodological apparatus of managing the financial stability of the enterprise in crisis conditions and develop practical tools for managing the financial stability of the enterprise in crisis conditions. The essence and features of the interpretation of the financial and economic content of crisis situations in the activities of economic entities are deepened. The content of financial stability and sustainability as a management category is determined. The components of the system of managing the financial stability of the enterprise in the conditions of crisis are systematized. The scientific and methodical approaches to the diagnosis of crisis states of the enterprise are analyzed. The list and procedure for evaluating parameters of the financial stability of the enterprise's economic activity have been clarified. The level of financial stability of the enterprise was analyzed. An analysis of the zones of financial stability of the enterprise's economic activity was performed. The toolkit for managing the financial stability and sustainability of enterprises in the context of unfolding crisis phenomena is defined.

Key words: financial stability, crisis situation, enterprise, management, diagnostic

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗОВИХ СТАНІВ	10
1.1 Зміст та місце показників фінансового стану в аналіз ефективності господарської діяльності	10
1.2. Зміст фінансової стабільності та стійкості як управлінської категорії	Ошибка! З
1.3 Структуризація системи управління фінансовим станом підприємств	21
РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	28
2.1 Система підходів діагностики фінансового стану підприємства в умовах кризи	28
2.2 Науково-методичне забезпечення діагностики фінансової стійкості підприємства	35
2.3 Аналітичне обґрунтування фінансової стійкості підприємства	41
РОЗДІЛ 3 Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів.....	51
3.1 Концепція антикризового управління фінансовою стійкістю підприємства	51
3.2. Заходи щодо протидії впливу криз на фінансову стійкість підприємства	59
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	64
Додаток А.....	70
Додаток Б	71

ВСТУП

Актуальність дослідження.

Незважаючи на надзвичайні масштаби фінансової кризи, яку пережили розвинені економіки в усьому світі, її пояснення здається, на перший погляд, досить тривіальним. недосконалість інструментарія фінансового менеджмента, низький рівень теоретичного обґрунтування, аналітичного забезпечення, очевидно, є відповідальними за те, що вітчизняні підприємства, особливо за умов пандемії та військового стану зіштовхнулися з проблемою незадовільного фінансового стану. Оглядаючись заднім числом, основною причиною цього можна вважати постійне розгортання та накопичення кризових станів, що у сукупності призводять до неспроможності підприємств до належного регулювання фінансово-економічної діяльності, прийняття якісних фінансових рішень в сфері управління параметрами фінансового стану, зокрема фінансовою стійкістю. Це запустило низхідну спіраль, яка трансформувала кризу ліквідності в кредитну кризу, циклічне уповільнення ефективних фінансових рішень в умовах серйозної рецесії, низьку ефективність фінансових активів і нездатність підприємств стимулювати інвестиції та забезпечувати стаке зростання. Тому необхідним є уточнення ряду управлінських та фінансових аспектів у сфері формування задовільних параметрів фінансового стану, що становить основу раціональної економічної поведінки та забезпечує стабільність функціонування вітчизняних підприємств на ринку. Зазначене безпосередньо вплинуло на вибір тематики дипломної роботи і формування переліку загальних завдань даної роботи.

Мета і задачі магістерської роботи. Метою представленої магістерської роботи є поглиблення та розвинування теоретичного підґрунтя, удосконалення та уточнення науково-методичного апарату управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів та розробка

практичних інструментів управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів.

Для успішного вирішення сформованого переліку завдань в межах представленої магістерської роботи зроблено висновки та сформовано пропозиції, орієнтовані на забезпечення ефективності системи управління фінансовим станом підприємства, а саме:

- поглиблення сутності та особливостей трактування фінансово-економічний зміст кризових станів в діяльності суб'єктів господарювання;
- визначено зміст фінансової стабільності та стійкості як управлінської категорії;
- систематизовано складові компоненти системи управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів;
- проаналізовано науково-методичні підходи до діагностики кризових станів підприємства;
- уточнено перелік та піордок оцінювання параметрів фінансової стійкості господарської діяльності підприємства;
- проаналізовано рівень фінансової стійкості підприємства;
- аналіз зон фінансової стійкості господарської діяльності підприємства;
- визначено інструментарій управління фінансовою стабільністю та стійкістю підприємствах в умовах розгортання кризових явищ.

Об'єктом виконання магістерської роботи є компоненти «фінансової стійкості» підприємства та параметри фінансової стійкості як підґрунтя для прийняття рішень з управління рішеннями в умовах кризових станів.

Предметом дослідження є теоретичні положення, науково-методичні підходи, аналітичне забезпечення та практичні рекомендації з реалізації управління фінансовою стійкістю в умовах кризових станів.

Методи дослідження. У магістерській роботі використано ряд таких методик і методів здійснення наукових досліджень: системний підхід, методи абстрагування – для поглиблення сутності та особливостей

трактування фінансово-економічний зміст кризових станів в діяльності суб'єктів господарювання; спостереження, узагальнення - для уточнення змісту фінансової стабільності та стійкості як управлінської категорії; методи абстракції, методи індукції та дедукції – для систематизації складових компонентів системи управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів; наукового абстрагування та спостереження – для аналізу та поглиблення науково-методичних підходів до діагностики кризових станів підприємства; аналізу і синтезу, конкретизації – для аналізу параметрів фінансової стійкості; статистичного методу, метод аналізу – для уточнення переліку та порядку оцінювання параметрів фінансової стійкості господарської діяльності підприємства фінансової стійкості підприємства.

Основний науковий результат виконання магістерського дослідження міститься у теоретичних положення, аналітичних дослідженнях та практичних пропозиціях автора щодо поглиблення та розвинення теоретичного підґрунтя, удосконалення та уточнення науково-методичного апарату управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів та розробка практичних інструментів управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗОВИХ СТАНІВ

1.1 Фінансово-економічний зміст кризових станів підприємства

Сьогодні слово криза, мабуть, одне з найуживаніших у повсякденному мовленні. Він використовується для опису особистих, тобто приватних ситуацій, але частіше він використовується для опису стану, в якому опинилося суспільство в цілому або окремі організації та системи в ньому з потенційно негативними наслідками. Проте, незважаючи на його часте вживання, термін «криза» не має чіткого чи єдиного концептуального змісту. Натомість існують численні і часто взаєморозбіжні тлумачення. Етимологічно слово криза походить з грецької мови. У Стародавній Греції слово криза (κρίσις) означало «вирок» або «рішення», тобто вирішальний момент, який визначає подальший позитивний чи негативний розвиток речі чи ситуації. Суть кризи в тому, що треба вирішувати, але рішення ще не прийнято. У літературі часто зустрічається хибне уявлення, згідно з яким символ кризи в китайській (мандаринській) мові (вей-дзі) включає ієрогліфи, що означають «небезпека» (вей) і «можливість» (дзі), що призводить до тлумачення, за яким криза однаково хороша і погана. Синологи, знавці китайської мови, зазначають, що вірна лише перша частина, тобто те, що логограф wei справді означає «небезпека», а інша – ji означає зміну або поворотний момент, і вони підкреслюють, що набагато більше точний переклад цього китайського символу: «можливість виникнення небезпеки». У наш час криза насамперед означає дискримінацію або здатність розрізняти, вибір, судження, рішення, а також вихід, вирішення конфлікту, роз'яснення.

Сучасне поняття кризи походить з медичної літератури, де воно позначає небезпечний стан здоров'я організму, з якого він не може вийти без

постійного пошкодження, стороннього втручання чи фундаментальної перебудови, оскільки захисні (імунологічні) механізми організму недостатньо, щоб вивести його з кризи. Соціологи запозичили цю базову медичну метафору, щоб описати кризи в економічних, політичних, соціальних і культурних системах.

Хоча немає єдиної думки щодо його значення, криза є досить популярним і широко вживаним терміном. Кажуть навіть, що його популярність ускладнює його визначення. Це й не дивно, оскільки дослідники, які вивчають феномен криз, не вважають себе дослідниками криз. Кризове поле погано визначене, схоже на плутану суміш вчених із різних дисциплін (соціології катастроф, державного управління, політичних наук і міжнародних відносин, політичної та організаційної психології, а також технічних спеціалістів, таких як комп'ютерні вчені чи епідеміологи). Питання ускладнюється тим фактом, що наведені нижче терміни використовуються для різних видів негативних чи небезпечних подій одночасно і часто без чіткого усвідомлення їх взаємозв'язку та розмежування значень або, особливо в англійській мові, навіть як повні синоніми для поняття кризи:

- 1) лихо, тобто надзвичайна подія, спричинена неконтрольованими чинниками, яка створює загрозу життю чи здоров'ю людей чи тварин і призводить до матеріальних збитків; випадковість, тобто подія, яка не була передбачуваною; н
- 2) нещасний випадок, що означає нещасний випадок, викликаний людським фактором, у тому числі технічним, що виходить за межі техніко-технологічного підприємства, на якому він стався;
- 3) великий інцидент, тобто надзвичайний стан, який представляє собою будь-яку подію, яка може спричинити смерть, травми, пошкодження майна, зміни навколишнього середовища, порушення нормального функціонування суспільства, діяльність і наслідки яких неможливо

запобігти, полегшити або виправити наявними засобами та можливостями громади, і особливо терміни;

- 4) катастрофа (катастрофа) – позначає лихо, спричинене природними чинниками, та надзвичайну ситуацію.

Однак значення цих термінів і тип відповіді (реакції), якого вони вимагають, залишається проблематичним.

Таблиця 1.1 -Сучасні підходи до визначення поняття «криза»

Джерело	Тлумачення
Словник української мови	Різка зміна звичайного стану речей; злам, загострення становища В економіці капіталістичного суспільства — періодичне перевиробництво товарів, що призводить до різкого загострення всіх суперечностей економіки країни: до скорочення виробництва, розладу кредитних і грошових відносин, банкрутства фірм, масового безробіття і зuboжіння трудящих мас
Большой экономический словарь	небезпечний стан, перелом в діяльності підприємства
С.І. Ожогов	скрутний важкий стан, що ставить під загрозу існування підприємства
Г.З. Базаров, С.Г. Беляев, Л.П. Бельх	небажане, обмежене за терміно явище, здатне перешкодити та унеможливити подальше функціонування підприємства
А.Д. Чернявський	ситуативна характеристика функціонування будь-якого суб'єкта, що є слідством невизначеності в його зовнішньому і внутрішньому середовищах
Ю. Розенталь, Б. Піджненбург	ситуація, позначена високою небезпекою, станом непевності, відчуттям невідкладності
Л. Бартон	широкомасштабна, непередбачена подія, яка веде до потенційно негативних результатів. Ця подія та її наслідки можуть завдавати серйозної шкоди усій організації: працівникам, продукції, зв'язкам, фінансам та репутації
В.О. Василенко	об'єктивне явище в соціально-економічній системі, в основі функціонування і розвитку якої лежить керована діяльність людини
К.В. Балдин, Є. Коротков, В.С. Зверев, А.В. Рукоусев, Г.П. Іванов	крайнє загострення протиріч у соціально-економічній системі (організації), що загрожує її життєстійкості у навколишньому середовищі
С.М. Іванюта	складний загострений стан, різкий перелом або занепад
К. Херман	несподівана і непередбачувана ситуація, яка загрожує пріоритетними цілями організації при обмеженому часі для прийняття рішень

Продовження таблиці 1.1

1	2
А.Д. Чернявський	переломний етап функціонування будь-якої системи, коли вона піддається впливу або зсередини, що потребує від неї якісно нового реагування
С.А. Бурій, Д.С. Мацеха	перелом, будь-яка якісна зміна процесу, перехід від існуючого положення до іншого, яке суттєво відрізняється за основними параметрами
А.М. Штангрета, О.І. Копилюка	зростання кількості взаємопов'язаних кризових явищ, які призводять до незначного погіршення окремих показників діяльності підприємства, але не спричиняють руйнації системи самозбереження
Е.П. Жарковська Б.Е. Бродський	крайнє загострення внутрішньовиробничих і соціально-економічних відносин, а також відносин організації з зовнішньоекономічним середовищем
А.М. Єсакова	будь-яке відхилення від стану рівноваги, будь-яке обурення зовнішнього і внутрішнього середовища фірми
Л.О. Лігоненко	значне та тривале порушення рівноваги, прояв нездатності системи використовувати механізми внутрішньої саморегуляції
Е.М. Коротков	закономірність, що властива підприємствам в умовах ринку
І.А. Бланк	стан, при якому господарюючий суб'єкт нездатний здійснювати фінансове забезпечення своєї господарської діяльності

*ЗДжерело: [1-]

Оскільки феномен кризи привернув увагу ряду дослідників з різних наукових дисциплін і галузей (економіки, історії, політики, медицини, екології, психології тощо), це означає, що поняття кризи, крім певних заг. характеристика (ситуація, яка досягла критичної точки і поворотної точки, або до чогось кращого, або до чогось гіршого), часто використовується в цілком конкретних значеннях, характерних для різних галузей дослідження. Так, психологія говорить про кризу особистості, медицина – про кризу як кульмінацію важкої хвороби (чи кризу в системі охорони здоров'я країни), а екологія – про критичну загрозу довкіллю. Навіть у межах однієї науки, наприклад економіки, існують відмінності щодо використання поняття; таким чином, макроекономіка говорить про кризу як поворот у раніше регулярному ринковому циклі, а мікроекономіка про кризу як стан, що загрожує компанії, тобто окремому економічному суб'єкту. У наших зусиллях узгодити різні точки зору термін криза зазвичай використовується як «універсальна коробка», тобто як поняття, що охоплює всі типи негативних подій. У ще ширшій перспективі термін криза застосовується до ситуацій, які є небажаними, неочікуваними, непередбачуваними та майже

немислимими, які викликають недовіру та невпевненість. Посилаючись на численні визначення в Міжнародній енциклопедії соціальних наук, Джеймс Робінсон робить висновок, що вони або надто точні та конкретні, а отже, не мають широкого застосування до різних ситуацій, організацій та акторів, або, з іншого боку, що вони надто широкі, тобто необмежені у своїх значеннях, що в такому випадку ускладнює відмінність кризи від некризи [4].

Надзвичайні ситуації можна визначити як ситуації, які вимагають термінової та чітко структурованої реакції, у якій ризики, пов'язані з прийняттям критичних рішень, можуть бути відносно точно визначені. У концептуалізації (ментальному моделюванні) таких подій влада чітко розуміє, що відбувається (масштаб і характер інциденту) і що вони повинні робити (ефективна стратегія). В організаційному сенсі надзвичайна ситуація являє собою небезпечну ситуацію, на яку можна реагувати наявними ресурсами та відповідно до процедур, викладених у відповідних планах. Наприклад, у разі пожежі в будівлі персонал евакуюють і переміщують у заздалегідь визначене безпечне місце. Якщо реагування на надзвичайну ситуацію перевершує інституційну спроможність зазначеної організації настільки, що нова ситуація може спричинити незворотні, серйозні збитки у важливих секторах, надзвичайна ситуація перетворюється на кризу.

Кризи також є ситуаціями, які вимагають термінового реагування, але набагато складніше визначити ризики, з якими стикаються особи, які приймають важливі рішення, через відсутність ясності та/або складність самої ситуації. Типовим для цих ситуацій є те, що наслідки відповідей на нього нечіткі або стають очевидними лише постфактум. Зокрема, не зрозуміло, чи вплинули вжиті заходи на послаблення кризи. Перший приклад, пожежа, можна використати ще раз як ілюстрацію кризи, але з додатковим ускладнюючим (соціальним або фізичним) фактором, який заважає структурованій реакції або навіть робить її реалізацію небезпечною. Наприклад, пожежа поширилася на життєво важливий завод, який має вирішальне значення для виробництва всієї продукції, яку виробляє

компанія; або до будівель, що містять небезпечні хімікати чи вибухові матеріали; або пожежу підпалила божевільна особа, яка погрожувала вбити людей у палаючій будівлі або пожежників.

Катастрофи — це незворотні та катастрофічні наслідки погано керованих надзвичайних ситуацій або криз. Як каже Домбровські, «катастрофи не викликають наслідків, наслідки — це те, що ми називаємо катастрофами». У цьому сенсі вони справді є соціальною конструкцією, тобто культурним міфом, якому надано статус фізичного явища. Якщо ми ще раз повернемося до нашого прикладу, катастрофа буде наслідком пожежі, яка повністю знищила життєво важливий фабричний завод, унеможливили подальше виробництво та виконання договірних зобов'язань, поставивши під питання його існування та спричинивши великі матеріальні збитки та численні людські жертви.

Фактично, у визначенні всіх зазначених понять враховується насамперед їх статична частина, а динамічна складова знехтувана. З точки зору практичних дій досить важко провести чіткі межі між лихом, більшим лихом, аварією, інцидентом, надзвичайною ситуацією, кризою та катастрофою, оскільки це стани та форми дій динамічні, гнучкі, наскрізні інтерактивні, які швидко змінюються і перетворюються з однієї форми в іншу.

1.2 Передумови виникнення криз в фінансовій діяльності підприємства

Фінансові кризи починаються у фінансовому секторі, але зазвичай закінчуються більш-менш прямим впливом на економіку в цілому. Його безпосереднє походження може бути дуже різноманітним, але зазвичай воно пов'язане з ризиком, притаманним невизначеному функціонуванню цін, відсотка чи обмінних курсів, кредиту чи ліквідності. Воно може виникнути на будь-якому ринку як наслідок несподіваних змін у цінах на товари,

відсотках або обмінних курсах, цінах на активи, більш-менш раптовій появі нових можливостей для бізнесу, у виняткових обставинах чи потрясіннях або навіть у простих зміни думок економічних суб'єктів... що впливають на умови, за яких розвивалося фінансування економіки чи обіг платіжних засобів, спричиняючи таким чином раптовий дисбаланс між їх пропозицією та попитом. В інших випадках він бере свій початок безпосередньо в кредитній системі, коли будь-яка обставина, передбачена чи ні, призводить до падіння довіри сторін, так що будь-яка з них оцінює досить узагальнено, що їхня ситуація погіршиться в майбутньому. фінансова біржа, яка матиме більше труднощів у зборі або виплаті кредитів або позик, наприклад, і це призведе до зміни її поведінки, обмеження надання нових позик або швидкої ліквідації існуючих, що також змінює баланс між попитом і пропозицією вимагати і породжувати кризу. Фінансові кризи також можуть виникати багато разів, коли з різних причин виникає більш-менш несподівана нестача ліквідності, що робить платіжні засоби дефіцитнішими, блокує фінансування та викликає зміну між попитом і пропозицією, що призводить до кризи. в цьому випадку переноситься в реальний сектор економіки.

Коли настає фінансова криза, її наслідки можуть бути дуже різноманітними, різної величини, обмежуючись фінансовою сферою або поширюючись, як було зазначено, на більш-менш широкі сфери господарської активності підприємства. Але, в будь-якому випадку, вони зазвичай супроводжуються зростанням ризику і невизначеності, нормуванням або подорожчанням кредиту, втратою його якості, що згодом призводить до прострочень і втрат активів і, як наслідок всього цього, , недостатнє, дорожче або неадекватне фінансування всієї економічної системи.

Зовнішні загрози, які формують передумови для виникнення криз на підприємствах представлені у систематизованому вигляді у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 - Зовнішні загрози, які формують передумови для виникнення криз на підприємствах

№ з/п	Група загроз	Зовнішні загрози, які сприяють виникненню кризових ситуацій на підприємствах
1	Соціальні	– зниження рівня реальних доходів населення; – зростання безробіття; – погіршення криміногенної ситуації; – негативні демографічні тенденції
2	Економічні	– високий рівень інфляції; – нестабільність податкової системи; – неправомірні втрати від угод із контрагентами; – корупція, необґрунтований продаж прав на державні ресурси; – нестабільність фінансового та валютного ринків; – складність залучення інвестиційних ресурсів
3	Ринкові	– зниження ємності внутрішнього ринку; – посилення монополізації на ринку; – спад ринкової кон'юнктури; – інтернаціоналізація світового господарства, відкритість і залежність національної економіки; – зростання пропозиції товарів-субститутів (тобто товарів, які відрізняються застосовуваною технологією, невисокою ціною, але мають аналогічне призначення)
4	Політичні	– розрив контракту через дії влади країни, в якій знаходиться компанія-контрагент; – трансферт, пов'язаний із можливими обмеженнями на конвертування будь-якої валюти
5	Законодавчі (юридичні)	– нестабільність регулюючого законодавства; – зміна податкового законодавства, тобто прийняття законів, що стосуються окремих активів: обороту земельних ресурсів, акцизів і мит тощо; – видання актів органами державної влади
6	Форс-мажорні обставини	– стихійні лиха (землетруси, повені і т. д.); – явища суспільного життя (страйки, епідемії і т. д.); – військові дії і цивільні заворушення, у результаті яких підприємницькі фірми можуть понести великі збитки і навіть збанкрутувати

* Джерело: [5]

Беручи до уваги, що зовнішнє фінансування є практично необхідним для всіх суб'єктів, які діють у капіталістичних економіках, коли виникає будь-яка з цих обставин, неминуче виникнуть наслідки для економічної діяльності в цілому. І коли початковий фінансовий дисбаланс, викликаний кризою, є досить великим, це може призвести до економічного спаду або навіть депресії, яка паралізує темпи генерації економічної активності.

Внутрішні загрози, які формують передумови для виникнення криз на підприємствах представлені у табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Внутрішні загрози, які формують передумови для виникнення криз на підприємствах

Вид кризової ситуації	Внутрішні загрози, які сприяють виникненню кризових ситуацій на підприємствах
Фінансова	– неефективний фінансовий менеджмент; – погане управління витратами виробництва; – зниження ліквідності активів підприємства; – зростання заборгованості за кредитами; – недостатньо якісна система бухгалтерського обліку та звітності
Операційна (виробнича)	– застарілі і зношені основні фонди; – низька продуктивність праці; – високі матеріальні та енергетичні витрати; – незабезпеченість єдності підприємства як майнового комплексу
Маркетингова	– високий рівень комерційного ризику; – недостатнє знання кон'юнктури ринку; – зниження рівня оновлення асортиментних груп продукції підприємства
Соціальна	– перевантаженість об'єктами соціальної сфери; – конфліктність між різними підрозділами та всередині апарату
Інформаційна	– інформація не відображає змін, що відбуваються на ринку, недостовірно відображає стан справ у самій організації; – відсутність надійного захисту інформаційних систем та засобів обробки інформації на підприємстві.
Кадрова	– нестача кваліфікованих кадрів на підприємстві; – психологічна напруженість колективу; – неналежне збереження комерційної таємниці
Техніко-технологічна	– застарілість обладнання і технологій; – недостатня захищеність цехів, будівель та інших приміщень підприємства; – екологічні чинники впливу (природні катастрофи); – рівень науково-технічного прогресу
Організаційно-управлінська	– відсутність гнучкості в управлінні; – недосконалість організаційної структури управління і структури апарату управління; – неефективний розподіл обов'язків, прав, повноважень і відповідальності між рівнями управління

* Джерело: [6]

1.2 Зміст фінансової стабільності та стійкості як управлінської категорії

Незважаючи на те, що існує можливість бути більш всеосяжним і інклюзивним, можна визначити невелику кількість ключових принципів для розробки робочого визначення фінансової стабільності. Один із них потребує більшої деталізації, ніж інші, полягає в тому, що корисно розглядати фінансову стабільність як континуум, а не як статичний стан.

Перший принцип міститься в припущення того, що фінансова стабільність — це комплексне поняття, яке охоплює різноманітні складові та елементарний склад фінансів, що якісно та кількісно відображається у фінансовій звітності — наприклад, інвестицій, капітал та активи і пасиви. Як приватні,

так і державні підприємства мають змогу сформувати власну систему управління фінансовою стійкістю в умовах кризових станів, побудувати та керувати життєво важливих компонентами системи оцінювання, аналізу, діагностики та регулювання фінансовою стійкістю.

Уряди беруть позики на ринках, хеджують ризики, діють через ринки для проведення монетарної політики та підтримки монетарної стабільності, а також володіють і керують платіжними та розрахунковими системами. Відповідно, термін «фінансова система» можна розглядати як такий, що охоплює як грошову систему з її офіційними механізмами, угодами, конвенціями та інститутами, так і процеси, інституції та конвенції приватної фінансової діяльності. Беручи до уваги тісний зв'язок між усіма цими компонентами фінансової системи, (очікування) порушення в будь-якому з окремих компонентів можуть підірвати загальну стабільність, вимагаючи системної перспективи. У будь-який момент часу стабільність або нестабільність може бути результатом або приватних інститутів і дій, або офіційних інститутів і дій, або обох одночасно та/або ітеративно.

Другий корисний принцип полягає в тому, що фінансова стабільність передбачає не тільки те, що фінанси належним чином виконують свою роль у розподілі ресурсів і ризиків, мобілізації заощаджень і сприянні накопиченню багатства, розвитку та зростанню; це також має означати, що платіжні системи в усій економіці функціонують безперебійно (через офіційні та приватні, роздрібні та оптові, а також офіційні та неофіційні механізми оплати). Це вимагає, щоб державні гроші (або гроші центрального банку) — і їхні близькі замітники, похідні гроші (такі як депозити до запитання та інші банківські рахунки) — могли належним чином виконувати свою роль загальновизнаного засобу платежу та розрахункової одиниці та, коли це доцільно, як (короткостроковий) засіб збереження вартості. Іншими словами, фінансова стабільність і те, що зазвичай вважається важливою частиною монетарної стабільності, значною мірою перетинаються.

Третій принцип полягає в тому, що концепція фінансової стабільності стосується не лише відсутності реальних фінансових криз, а й здатності фінансової системи обмежувати, стримувати та справлятися з появою дисбалансів до того, як вони стануть загрозою для неї самої або для економічних процесів. У добре функціонуючій і стабільній фінансовій системі це відбувається частково за допомогою механізмів самокоригування, ринкової дисципліни, які створюють стабільність і запобігають загостренню проблем і перетворенню на загальносистемні ризики. У цьому відношенні може існувати політичний компроміс між дозволом ринковим механізмам працювати для вирішення потенційних труднощів і швидким і ефективним втручанням, наприклад, шляхом вливання ліквідності через ринки, щоб відновити прийняття ризику та/або відновити стабільність. Таким чином, фінансова стабільність передбачає як превентивні, так і коригувальні аспекти.

Четвертий суттєвий принцип полягає в тому, що фінансову стабільність слід тлумачити в термінах потенційних наслідків для реальної економіки. Порушення на фінансових ринках або в окремих фінансових установах не потрібно вважати загрозою фінансовій стабільності, якщо не очікується, що вони завдадуть шкоди економічній діяльності в цілому. Насправді випадкове закриття фінансової установи, підвищена волатильність цін на активи та різкі та навіть турбулентні корекції на фінансових ринках можуть бути наслідком конкурентних сил, ефективного впровадження нової інформації та економічної системи, що самокорегується, і механізми самодисципліни. З огляду на це, за відсутності зараження та високої ймовірності системних ефектів такий розвиток подій можна вважати бажаним, якщо не здоровим, з точки зору фінансової стабільності.

П'ятий принцип, який узгоджується з уже обговореними принципами та фактичним динамізмом фінансів, полягає в тому, що фінансову стабільність слід розглядати як континуум. Прикладом, який є більш прозорим, є тілесне здоров'я, яке також відбувається вздовж континууму.

Здорове тіло зазвичай може досягти вищого рівня здоров'я та благополуччя, а діапазон того, що є нормальним, широкий і багатовимірний. Крім того, не всі захворювання (або захворювання) є значними, системними або небезпечними для життя. А деякі захворювання, навіть тимчасово серйозні, дозволяють організму продовжувати продуктивно функціонувати і можуть мати очищаючий ефект, що призводить до поліпшення здоров'я.

1.3 Концептуальні засади управління фінансовою стабільністю підприємства

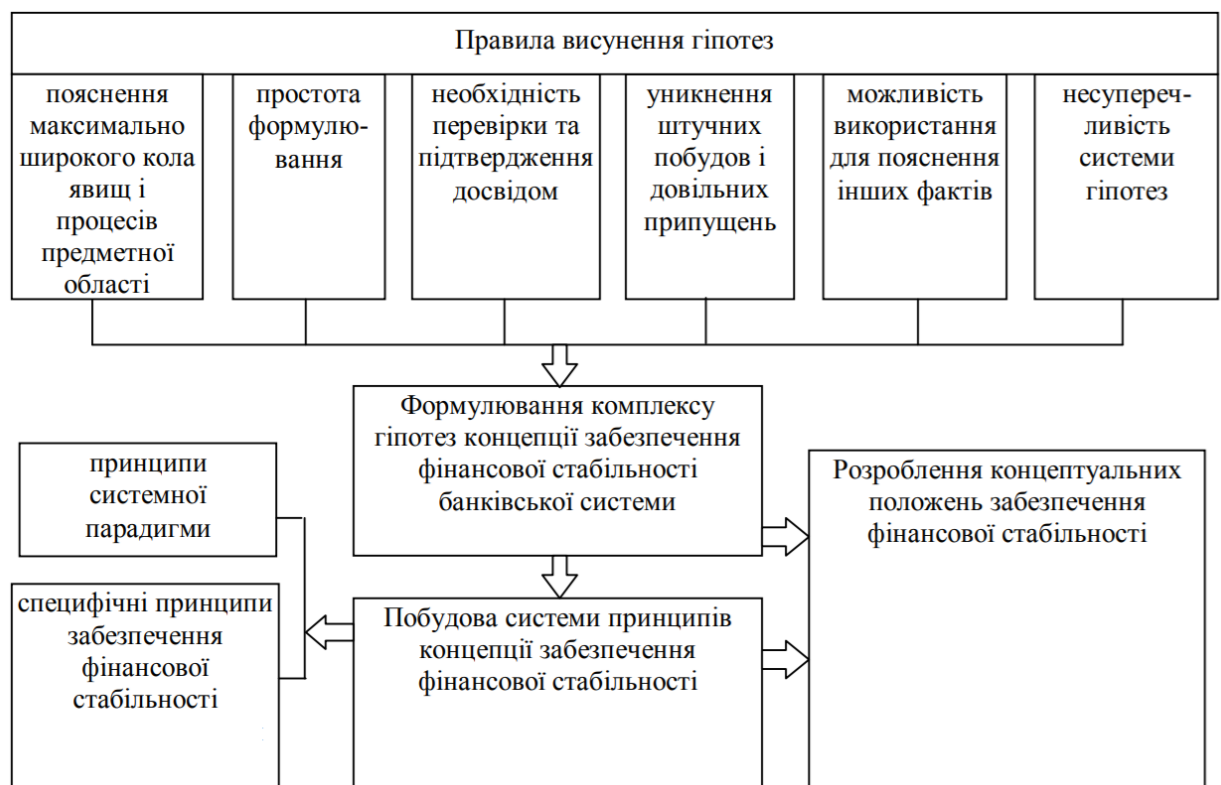

Рисунок 1.3 - Концептуальні засади формулювання гіпотези управління фінансовою стабільністю підприємства [7]

Важливою передумовою успіху у забезпеченні фінансової стабільності в майбутньому є розробка інтелектуальної основи, яка сприймає захист фінансової стабільності як політичну мету, яка є рівною монетарній стабільності, яка протягом кількох десятиліть сприймалася як ключова

передумова для підтримки тривалого економічного зростання та економічної стабільності в цілому. Важливим компонентом цієї інтелектуальної основи, безсумнівно, буде розширена здатність оцінювати, чи здатна фінансова система продовжувати виконувати свої основні фінансові та економічні функції за наявності значних неочікуваних потрясінь. Розробка структури для оцінювання такого роду має певною мірою ґрунтуватися на практичній концепції того, що маєтись на увазі під фінансовою стабільністю та здатністю її підтримувати. Щоб бути корисним для оцінки потенціалу системного ризику та подій, визначення та структура повинні пов'язувати ефективність фінансової системи з її здатністю сприяти тривалому економічному зростанню та стабільності. Коротше кажучи, система оцінки фінансової стабільності повинна оцінювати потенційний вплив фінансової вразливості на реальну економіку. Існуючі системи, які використовувалися для цього до нинішньої кризи, явно не спромоглися завчасно попередити про загрозу фінансової дисфункції та її потенційний вплив на економіку США та світову економіку. Настав час для мозкового штурму та нових думок.

Існує багато способів, якими можна охарактеризувати проблеми, з якими стикаються під час досягнення та підтримки фінансової стабільності. Крім того, характер виклику певною мірою залежатиме від структури та зрілості економічної системи. Для зрілих фінансових систем завдання фінансової стабільності можна охарактеризувати як: підтримка безперебійного функціонування фінансової системи та її здатності сприяти та підтримувати ефективне функціонування та ефективність економіки. Для досягнення фінансової стабільності необхідно мати механізми, призначені для запобігання тому, щоб фінансові проблеми стали системними та/або загрожували стабільності фінансової та економічної системи, зберігаючи (або не підриваючи) здатність економіки підтримувати зростання та виконувати свої функції. інші важливі функції. Завдання не обов'язково полягає в тому, щоб запобігти виникненню всіх фінансових проблем [8-11].

По-перше, непрактично очікувати, що динамічна та ефективна фінансова система уникне випадків ринкової волатильності та турбулентності, або що всі фінансові установи будуть здатні ідеально керувати невизначеністю та ризиками, пов'язаними з наданням фінансових послуг та підвищенням вартості для фінансових зацікавлених сторін.

По-друге, було б небажаним створювати та нав'язувати механізми, які надмірно захищають стабільність ринку або надмірно обмежують ризики фінансових установ. Обмеження можуть бути настільки нав'язливими та гальмуючими, що вони можуть зменшити ступінь прийняття ризику до точки, коли економічна ефективність буде перешкоджати. Крім того, механізми захисту або страхування можуть, якщо вони будуть погано розроблені та реалізовані, створити моральний ризик ще більшого ризику [12-14].

Підтримка здатності економіки підтримувати зростання та виконувати інші важливі функції є важливим аспектом завдання фінансової стабільності. Досягнення та підтримання фінансової стабільності слід збалансувати з іншими й, можливо, більш пріоритетними цілями, такими як економічна ефективність. Це відображає уявлення про те, що фінанси не є самоціллю, а відіграють допоміжну роль у покращенні здатності економічної системи виконувати свої функції. Те, що проблема є балансуванням, можна побачити, якщо врахувати, що ймовірність системних проблем можна обмежити на практиці шляхом розробки набору правил і норм, які обмежують фінансову діяльність таким чином, щоб випадки або ймовірність дестабілізації коливання цін на активи, турбулентність ринку активів або банкрутство окремих банків можуть бути усунені. Але також імовірно, що такого типу «стабільності» можна було б досягти за рахунок значної економічної та фінансової ефективності [15-18].

Деякі характеризують різницю між американською фінансовою системою та європейською фінансовою системою як вибір різних точок у цьому континуумі компромісів. Американська система є більш орієнтованою

на ринок, оскільки фінансування діяльності домогосподарств і компаній здійснюється більше через ринки, ніж у Європі, де більша залежність від банківського фінансування та менша залежність від оборотних цінних паперів (хоча це змінюється в Європі). Хоча можна стверджувати, що американська система фінансів призвела до підвищення економічної продуктивності та ефективності, ця більша ефективність супроводжується більшою волатильністю та турбулентністю ринку активів, а також більшою спостережуваною схильністю до фінансового стресу. З ширшої точки зору, проблема досягнення та підтримки фінансової стабільності виходить далеко за рамки стабільності цін на активи або цін загалом. Це не означає, що органи влади, і центральні банки, зокрема, не повинні турбуватися про коливання цін на активи та коливання цін у цілому, оскільки вони визначають вартість грошей. Натомість проблема фінансової стабільності є ширшою, ніж потреба обмежити вплив цінової нестабільності на функціонування всієї фінансової системи та фактично охоплює її. Насправді, якщо фінансова система стабільна, вона зможе терпіти більш високі рівні волатильності цін на активи, а також інші фінансові проблеми, включаючи слабкі сторони фінансових установ. На найвищому рівні загальності можна побачити, що завдання захисту фінансової стабільності полягає в тому, щоб мати структуру для управління ризиком загальносистемної проблеми. Досі немає міжнародної згоди щодо того, якими можуть бути такі рамки, і, здається, політики завжди намагаються запобігти останній кризі. Іншими словами, ще потрібно зробити багато роботи, щоб створити узгоджену та гнучку структуру для захисту фінансової стабільності від такого роду дисбалансів, які виникли минулого літа і які призвели до триваючої глобальної системної кризи.

Фінансова система виконує кілька ключових функцій, які сприяють і підтримують ефективність реальної економіки: підключення вкладників до інвесторів; ціноутворення та розподіл фінансових ресурсів і ризиків; сприяння стійким чином різноманітним міжчасовим економічним процесам, таким як накопичення багатства, економічне зростання та соціальне

процвітання. Важко обґрунтувати розумно та практично корисне визначення фінансової стабільності та структуру для її захисту, яка не визнає та не включає ці ключові функції як основні елементи. Тим не менш, економічні та фінансові професії – як орієнтовані на політику, так і академічні – ще не дійшли консенсусу щодо визначення чи концептуальної основи для формулювання політики фінансової системи. У цьому розділі розглядаються ці та пов'язані з ними питання шляхом обговорення важливих концептуальних елементів, які можуть корисно допомогти професіям зберегти фінансову стабільність. Обговорення обов'язково передбачає визначення термінів і вивчення їх значення.

Основу фінансової стабільності найкраще можна зрозуміти як набір визначень, концепцій та організаційних принципів, які накладають дисципліну на аналіз фінансової системи. Важливим компонентом системи захисту фінансової стабільності є раннє виявлення ризиків і вразливостей, які можуть загрожувати підтримці стабільності. Ефективна структура потребує трьох важливих стандартів. По-перше, повинні бути чіткі визначення та розуміння ключових понять, таких як те, що означають терміни фінансова система, фінансова стабільність і нестабільність і системність, і це лише деякі з них. По-друге, щоб бути найбільш корисними для моніторингу та політики, концепції та визначення рамок, зрештою, повинні бути або прямо вимірними, або корельованими з мірками: іншими словами, концепції та визначення повинні мати корисні та відповідні політиці емпіричні відповідники. По-третє, набір визначень, концепцій і організаційних принципів разом із їхніми емпіричними відповідниками має служити меті забезпечення внутрішньої узгодженості у визначенні джерел ризиків і вразливостей, а також у розробці та реалізації політики, спрямованої на вирішення труднощів, якщо вони виникнуть. Важливо правильно визначити відповідні поняття, особливо те, що мається на увазі під фінансовою стабільністю, фінансовою системою та системним ризиком.

У широкому сенсі фінансову систему можна розглядати як таку, що складається з трьох окремих, але тісно пов'язаних компонентів. По-перше, існують фінансові посередники, які об'єднують кошти та ризики, а потім розподіляють їх на конкуруючі цілі. Фінансові установи все частіше надають цілий ряд послуг, а не лише традиційні банківські послуги з прийому депозитів і надання позик. Зараз такі установи, як страхові компанії, пенсійні фонди, хедж-фонди та фінансово-нефінансові гібриди (такі як General Electric) надають низку фінансових послуг.

По-друге, є фінансові ринки, які безпосередньо підтримують вкладників та інвесторів, наприклад, шляхом випуску та продажу облігацій або акцій безпосередньо інвесторам.

По-третє, існує фінансова інфраструктура, що складається з установ, що перебувають у приватній і державній власності й під управлінням, таких як клірингові, платіжні та розрахункові системи для фінансових операцій, а також монетарна, юридична, бухгалтерська, регулятивна, наглядова та наглядова інфраструктури. .

Поки що немає загальної згоди щодо корисного робочого визначення фінансової стабільності. Деякі автори визначають фінансову нестабільність замість стабільності⁵, а інші вважають за краще визначати проблему в термінах управління системним ризиком, а не як підтримку або захист фінансової стабільності. Відповідно до деяких аспектів цих альтернативних визначень, пропонується і аналізується визначення фінансової стабільності, яке має три важливі характеристики.

По-перше, фінансова система ефективно та плавно сприяє міжчасовому розподілу ресурсів від власників до інвесторів та розподілу економічних ресурсів та отриманих вигід загалом.

По-друге, передбачувані фінансові ризики оцінюються та оцінюються досить точно, і ними також відносно добре керують.

По-третє, фінансова система перебуває в такому стані, що може комфортно, якщо не плавно, поглинати фінансові та реальні економічні несподіванки та шоки.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИЧНІ ЗАСОБИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ КРИЗИ

2.1 Науково-методичні основи оцінювання фінансового стану підприємства

Аналіз фінансової звітності є важливим інструментом у наборі інструментів інвесторів, кредиторів і аналітиків. Він передбачає ретельну перевірку фінансових звітів компанії, які часто містяться в її річному звіті, для оцінки її фінансових показників, стабільності та перспектив зростання. Читати річний звіт не просто бажано; він є обов'язковим для всіх, хто прагне отримати повне розуміння фінансового стану компанії. У цій статті ми дослідимо важливість аналізу фінансової звітності та чому річні звіти є незамінними в цьому процесі [19-23].

Аналіз фінансової звітності служить потужним компасом, який веде зацікавлених сторін крізь лабіринт фінансової діяльності компанії. Він передбачає систематичну перевірку фінансової звітності компанії, яка зазвичай включає звіт про прибутки та збитки, баланс, звіт про рух грошових коштів і виноски. Основними цілями аналізу фінансової звітності є:

1. Оцінка фінансових показників. Порівнюючи фінансові результати компанії за певний час і з галузевими контрольними показниками, можна оцінити, наскільки добре працює компанія. Ключові показники ефективності, такі як зростання доходу, прибутковість і рентабельність капіталу, є вирішальними в цій оцінці.

2. Оцінка фінансової стабільності: Баланс дає уявлення про фінансову стабільність компанії. Аналітики оцінюють активи, зобов'язання та власний

капітал компанії, щоб визначити її ліквідність і платоспроможність. Стабільне фінансове становище часто є ознакою добре керованої компанії.

3. Прогнозування майбутніх перспектив: аналіз фінансової звітності стосується не лише минулого; це також про майбутнє. Аналізуючи фінансову звітність компанії, можна робити обґрунтовані прогнози щодо її потенціалу зростання та ризиків, з якими вона може зіткнутися.

4. Виявлення червоних прапорців. Аналіз фінансової звітності може виявити тривожні ознаки фінансових труднощів, такі як зниження прибутковості, надмірна заборгованість або порушення в бухгалтерській практиці. Ці червоні прапорці можуть бути життєво важливими для інвесторів і кредиторів [24-27].

Важливість річних звітів

Річні звіти є основним джерелом інформації для аналізу фінансової звітності. Це вичерпні документи, створені публічними компаніями, і часто містять такі компоненти:

1. Фінансова звітність. Ядро будь-якого річного звіту включає фінансову звітність компанії: звіт про прибутки та збитки, баланс і звіт про рух грошових коштів. Ці документи надають миттєвий знімок фінансових показників і становища компанії.

2. Обговорення та аналіз керівництва (MD&A): У цьому розділі керівництво пропонує розуміння ефективності компанії, ключових фінансових факторів і стратегічних планів. Це можливість для керівників надати контекст цифрам, представленим у фінансовій звітності.

3. Примітки до фінансових звітів: ці примітки надають додаткові деталі та пояснення до цифр у фінансових звітах. Вони мають вирішальне значення для розуміння облікової політики, припущень та будь-яких непередбачених обставин, які можуть вплинути на фінансові показники.

4. Аудиторський звіт: Цей звіт складається незалежним аудитором, який переглядає фінансову звітність компанії. Він містить їх думку про те, чи

фінансова звітність представлена справедливо та відповідно до стандартів бухгалтерського обліку.

5. Інформація про корпоративне управління. Багато річних звітів містять інформацію про раду директорів компанії, винагороду керівників і практику корпоративного управління, що може бути важливим для інвесторів, які стурбовані цілісністю компанії.

Річні звіти пропонують цілісне уявлення про фінансовий стан компанії, і вони підлягають обов'язковому контролюючим органам, що робить їх надійним джерелом інформації. Ось чому читання річних звітів є обов'язковим для аналізу фінансової звітності:

1. Прозорість і підзвітність: річні звіти сприяють прозорості та корпоративній підзвітності. Компанії юридично зобов'язані розкривати свою фінансову інформацію, гарантуючи, що зацікавлені сторони мають доступ до стандартизованого та надійного джерела даних.

2. Поглиблена інформація: річні звіти містять більше, ніж просто фінансові цифри. Вони пропонують уявлення про стратегію компанії, ризики та фактори ефективності, допомагаючи аналітикам сформулювати всебічне уявлення.

3. Історична перспектива. Порівнюючи річні звіти за кілька років, аналітики можуть визначити тенденції та закономірності, які є безцінними для оцінки ефективності компанії за певний час.

4. Достовірність і впевненість: включення перевірених фінансових звітів до річних звітів забезпечує додатковий рівень достовірності фінансових даних, оскільки вони перевірені незалежними аудиторами.

5. Правова вимога: у багатьох країнах компанії юридично зобов'язані складати річні звіти на користь акціонерів і громадськості. Це робить річні звіти незамінним ресурсом для зацікавлених сторін.

Передумови та фактори виникнення кризи фінансового стану підприємства представлені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 – Передумови та фактори виникнення кризи фінансового стану підприємства

Умови виникнення кризи	Шляхи впливу
Суб'єктивні	досвід; професійний рівень; волюнтаризм в управлінні; психологічні фактори
Об'єктивні	потреба модернізації і реструктуризації підприємств; глобальна рецесія, економічна депресія; циклічність економіки
Зовнішні	міжнародна співпраця; міжнародна конкуренція; міжнародні санкції
Внутрішні	на рівні держави; на рівні підприємства
Техногенні	управлінські рішення; протиріччя між рівнем техніки і кваліфікацією персоналу
Природні	катаклізми природного походження

* Джерело: [28]

Еволюція етапів розгортання фінансової кризи представлена на рис. 2.1.

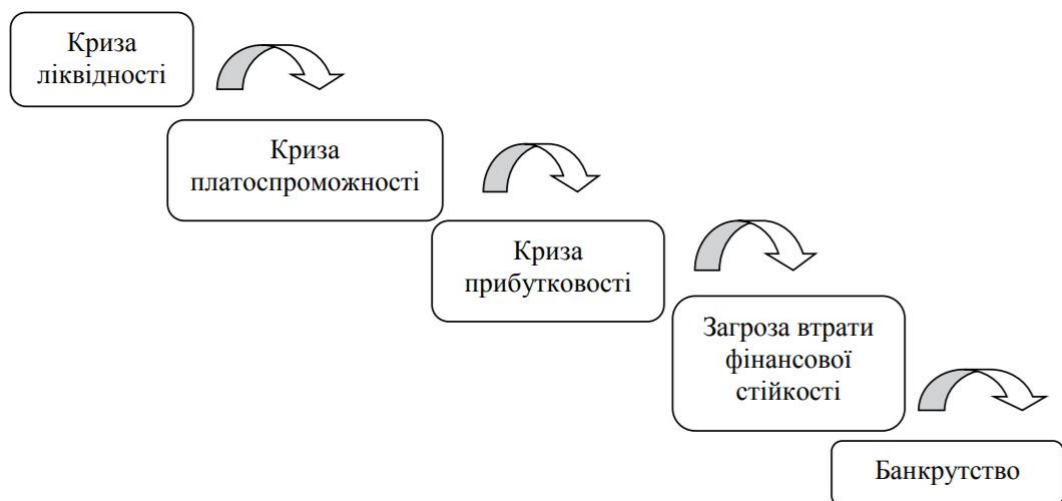

Рисунок 2.1 – Еволюція етапів розгортання фінансової кризи [29]

Еволюція етапів розгортання фінансової кризи не можна пояснити виключно як результат морального ризику та ірраціональності на фінансових ринках. По-перше, криза визначалася поведінкою кредиторів, а не позичальників. Кредиторами – банки, їхні нерегульовані філії або фінансові посередники, які здійснювали трансформацію строків погашення за допомогою левериджу так само, як і банки («тіньове банківське обслуговування»). Моральний ризик і ірраціональність суперечать

обставинам, що кінцеві фінансисти сек'юритизації використовували короткострокові зобов'язання посередників і що тіньове банківське обслуговування є раціональною моделлю максимізації прибутку, за якої враховується ризик майбутніх, хоча й помірних, втрат.

Перспектива невизначеності підказує, як можна виправити ці нормативні викривлення за допомогою кількох коригувань пропозицій, які вже зробили інші коментатори. Регуляторна залежність від рейтингів може бути збережена, якщо рейтингові агенції будуть нести відповідальність за свідоме завищення своїх оцінок, але не лише за помилки, які підтверджують це лише заднім числом. В ідеалі регулювання достатності капіталу має бути антициклічним. Однак, оскільки невизначеність ставить під сумнів здатність регуляторів вчасно опертися проти вітру, цю мету слід досягати за допомогою ряду додаткових заходів, що враховують регуляторний арбітраж, помилки у виявленні бульбашок і часову непослідовність політиків. Нарешті, регулювання повинно бути менш наполегливим щодо ринкової дисципліни в корпоративному управлінні банків. Оскільки короткострокові перспективи впровадження фінансових інновацій є неефективними як у приватному, так і в соціальному плані, регулювання має принаймні дозволити (якщо не сприяти) договірні рішення, які підтримують незалежність банкірів від диверсифікованих акціонерів.

Існує більше ніж один спосіб почати рецесію: від раптового економічного шоку до наслідків неконтрольованої інфляції. Ці явища є одними з головних факторів рецесії, а саме.

Раптове економічне потрясіння: економічне потрясіння – це раптова проблема, яка завдає серйозної фінансової шкоди. У 1970-х роках ОПЕК без попередження припинила постачання нафти до США, спричинивши рецесію, не кажучи вже про нескінченні черги на заправках. Спалах коронавірусу, який зупинив економіку в усьому світі, є недавнім прикладом раптового економічного шоку.

Надмірна заборгованість: коли фізичні особи або підприємства беруть занадто багато боргів, витрати на обслуговування боргу можуть зрости до такого рівня, що вони не зможуть оплачувати свої рахунки. Зростання боргових зобов'язань і банкрутств потім перевертають економіку. Бульбашка на ринку нерухомості в середині періоду, яка призвела до Великої рецесії, є яскравим прикладом надмірної заборгованості, що спричиняє рецесію.

Бульбашкові активів: коли інвестиційні рішення приймаються на основі емоцій, погані економічні результати не відстають. Інвестори можуть стати занадто оптимістичними під час сильної економіки. Колишній голова ФРС Алан Грінспен назвав цю тенденцію «ірраціональним надлишком», описуючи величезні прибутки на фондовому ринку наприкінці 1990-х років. Нераціональне надлишок надуває бульбашки фондового ринку чи нерухомості, і коли бульбашки лопаються, панічні продажі можуть обрушити ринок, спричинивши рецесію.

Занадто висока інфляція: інфляція – це стабільна тенденція до зростання цін з часом. Інфляція сама по собі не є поганою річчю, але надмірна інфляція є небезпечним явищем. Центральні банки контролюють інфляцію шляхом підвищення процентних ставок, а вищі процентні ставки пригнічують економічну активність. Інфляція, що вийшла з-під контролю, була постійною проблемою в США в 1970-х роках. Щоб розірвати цикл, Федеральна резервна система швидко підвищила процентні ставки, що спричинило рецесію.

Занадто сильна дефляція: хоча нестримна інфляція може спричинити рецесію, дефляція може бути ще гіршою. Дефляція — це коли ціни з часом знижуються, що призводить до скорочення заробітної плати, що ще більше знижує ціни. Коли дефляційна петля зворотного зв'язку виходить з-під контролю, люди та бізнес перестають витратити, що підриває економіку. Центральні банки та економісти мають небагато інструментів для вирішення глибинних проблем, які викликають дефляцію. Боротьба Японії з дефляцією протягом більшої частини 1990-х років спричинила серйозну рецесію.

Технологічні зміни: Нові винаходи підвищують продуктивність і допомагають економіці в довгостроковій перспективі, але можуть бути короткостроковими періодами адаптації до технологічних проривів. У 19 столітті були хвилі трудозберігаючих технологічних удосконалень. Промислова революція зробила цілі професії застарілими, викликавши спади та важкі часи. Сьогодні деякі економісти стурбовані тим, що ШІ та роботи можуть спричинити рецесію, скасувавши цілі категорії робочих місць [30].

Незважаючи на велику кількість операторів, які зазвичай працюють на фінансових ринках, вони, особливо в останні десятиліття, дуже непрозорі, і агентам важко правильно оцінити ризик, якому вони піддаються, або реальні очікування, які виникають у них. Це дуже часто призводить до прорахунків і надмірної впевненості, особливо коли з'являються інновації, нові продукти, які привертають увагу інвесторів і справжня природа яких невидима в результаті великого поштовху, який відбувається в їхньому попиті (випадок хорошим прикладом цього є субстандартні іпотечні деривативи). Ці обставини є причиною великої нестабільності, властивій фінансовим ринкам і яка є найкращим можливим живильним середовищем для досить швидкого отримання прибутків, які можна отримати, скориставшись зростанням і падінням цін або котирувань, які це приносить із собою, тобто , через спекуляції, що є типовою причиною численних фінансових криз, які траплялися протягом історії капіталізму, і які підживлюють так звані бульбашки, які зазвичай є безвідмовною прелюдією до фінансових криз. Бульбашка — це просто ситуація, коли інвестори вважають, що миттєве підвищення ціни на щось буде постійним, що змусить їх купити, щоб знову продати, і таким чином отримати прибуток завдяки різниці в ціні.

З іншого боку, сама велика кількість платіжних засобів, створених за рахунок пропозиції, і стратегії, яких сьогодні зазвичай дотримуються компанії, роблять все більш поширеним важіль інвестицій, тобто їх фінансування за рахунок позикового зовнішнього капіталу. Це породжує своєрідну проблематичну подорож між реальною економікою та фінансовою

економікою, оскільки проблемам, які з'являються в одній із цих сфер, легше викликати їх і в іншій. Але головним чинником, який може пояснити фінансову кризу як невід'ємний елемент капіталізму, є привілей створювати гроші, наданий приватним банкам, які діють у режимі часткових резервів. Як відомо, коли банк встановлює мінімальний резерв на капітал, який він отримує на депозит, а з решти надає кредити, він створює банківські гроші. Таким чином він отримує не тільки прибуток, але й владу, тому він має постійний і дуже сильний стимул постійно примножувати пропозицію платіжних засобів через борги. Хоча центральні банки мають певну здатність (не абсолютну) остаточно контролювати кількість платіжних засобів в обігу, вони не завжди в змозі робити це таким чином, щоб гарантувати баланс між попитом і пропозицією та відповідний рівень цін на валюта, гроші або відсоткова ставка, яка підходить економіці. Або, в інших випадках, вони просто діють на службі самих приватних банків внаслідок величезної влади, якою вони володіють саме внаслідок надзвичайного привілею, яким вони користуються.

2.2 Науково-методичне заезпечення аналізу фінансової стійкості підприємства

Фінансовий аналіз — це інструмент, який використовує кількісні та якісні дані для збору, інтерпретації та порівняння бухгалтерських сальдо за певний період. Його метою є визначення реального фінансового стану підприємства. За допомогою фінансової звітності можна виміряти основні показники. Важливо виділити такі показники:

- рентабельність;
- заборгованість;
- платоспроможність;
- ліквідність;
- обертання;

- фінансова стійкість підприємства.

Важливість проведення фінансового аналізу дозволить компанії знати реальну економічну ситуацію, в якій вона опинилася. Для цього використовуються два інструменти, які дозволяють отримати результати з використанням кількісних і якісних даних для порівняння бухгалтерських сальдо.

Фінансовий аналіз має кілька переваг, оскільки він дозволяє нам передбачити ризикові ситуації, які можуть виникнути в компанії в майбутньому. Отже, перевірка узгодженості, складу активів, зобов'язань і власного капіталу, порівняння фінансово-економічної ситуації в окремі періоди і можливість отримання фінансових показників, які дозволяють кількісно оцінити економічну і фінансову стійкість організації. Таким чином, фінансовий аналіз дозволяє нам вивчати та визначати слабкі та сильні сторони фінансового управління компанії, надаючи цінну інформацію для прийняття рішень.

Фінансовий аналіз має наступні переваги, серед яких:

- раннє виявлення ризикових ситуацій, які можуть негативно вплинути на майбутнє фінансове становище компанії;
- дозволяють перевірити узгодженість або неузгодженість структури активів, зобов'язань і власного капіталу, порівняти фінансово-економічний стан різних періодів;
- вони надають фінансові індекси або коефіцієнти, які дозволяють виміряти економічну та фінансову стабільність компанії;
- дозволяє визначити можливості та ризики в управлінні фінансами компанії.

Аналіз коефіцієнтів – це техніка, яка використовується для аналізу фінансової звітності компанії шляхом розрахунку різних фінансових показників. Ці коефіцієнти допомагають аналітикам зрозуміти прибутковість, ліквідність, платоспроможність та ефективність компанії. Деякі з коефіцієнтів, які зазвичай використовуються в аналізі коефіцієнтів, включають коефіцієнти ліквідності, коефіцієнти прибутковості, коефіцієнти

заборгованості та коефіцієнти активності. Коефіцієнти ліквідності вимірюють здатність компанії погасити свої короткострокові зобов'язання, тоді як коефіцієнти прибутковості вимірюють її здатність генерувати прибуток. Коефіцієнти заборгованості допомагають виміряти здатність компанії управляти своїм боргом, тоді як коефіцієнти активності вимірюють, наскільки ефективно компанія використовує свої активи.

Аналіз тенденцій. Аналіз тенденцій – це техніка, яка використовується для аналізу фінансових показників компанії з часом. Він передбачає порівняння фінансових даних за різні періоди для виявлення тенденцій і закономірностей. Аналіз тенденцій допомагає аналітикам зрозуміти фінансові показники компанії, зокрема зростання доходів, прибутковості та тенденції грошових потоків. Аналізуючи тенденції, аналітики можуть визначити потенційні проблеми та можливості, допомагаючи їм приймати обґрунтовані рішення щодо майбутніх перспектив компанії [31-33].

Порівняльний аналіз. Порівняльний аналіз — це метод, який використовується для порівняння фінансових показників компанії з показниками її конкурентів.

Цей аналіз передбачає порівняння фінансових коефіцієнтів, темпів зростання та інших фінансових показників, щоб визначити області, де компанія перевершує або поступається конкурентам. Порівняльний аналіз допомагає інвесторам і аналітикам зрозуміти конкурентну позицію компанії на ринку та визначити потенційні інвестиційні можливості. Аналіз грошових потоків. Аналіз грошових потоків – це метод, який використовується для аналізу звіту про рух грошових коштів компанії. Цей аналіз допомагає інвесторам і аналітикам зрозуміти надходження та відтоки грошових коштів компанії, включаючи її операційну, інвестиційну та фінансову діяльність. Аналізуючи звіт про рух грошових коштів компанії, аналітики можуть виявити потенційні проблеми з грошовими потоками, такі як негативні грошові потоки від операційної діяльності, які можуть вказувати на проблеми з діяльністю компанії [34- 37].

Фінансовий аналіз є важливим інструментом для розуміння та оцінки фінансової діяльності підприємства. Використовуючи різні методи фінансового аналізу, інвестори та аналітики можуть отримати глибше розуміння прибутковості, ліквідності, платоспроможності та ефективності компанії. Аналіз коефіцієнтів, аналіз тенденцій, порівняльний аналіз і аналіз грошових потоків є одними з широко використовуваних методів фінансового аналізу, які використовують інвестори та аналітики для оцінки фінансового стану компанії. Використовуючи ці методи, інвестори та аналітики можуть приймати обґрунтовані рішення щодо потенціалу компанії для зростання, ризиків і здатності отримувати прибуток.

Таблиця 2.2 – Складові елементи фінансового стану підприємства

Майновий стан	Визначає потенціал основних засобів підприємства
Фінансова стійкість	Визначає платоспроможність підприємства. Дає можливість визначити фінансовий запас з позиції довгострокової перспективи
Платоспроможність	Визначає потенціал формування фінансових ресурсів та здатність відповідати за фінансовими зобов'язаннями
Ліквідність	Показує, як швидко підприємство може без втрати ринкової вартості продати свої активи, одержати гроші і повернути борги
Ділова активність	Характеризується ефективністю використання оборотних коштів
Прибутковість	Визначає рентабельність діяльності та рівень фінансового ризику

* Джерело: [38]

З метою підвищення обґрунтованості вибору складових механізму діагностування кризи в сучасних умовах господарювання, важливим є здійснення діагностики показників фінансового стану. На першому етапі діагностики криз та можливих негативних станів повинен бути аналіз фінансової стійкості. Така діагностика повинна здійснюватися за переліком показників, що наведені у таблиці 4 і супроводжуватися висновками щодо обґрунтування типу фінансової стійкості підприємства.

Для досліджуваного підприємства Обумовленість складових управлінської політики та параметрів фінансової стійкості і платоспроможності представлена у табл. 2.1.

Таблиця 2.3 - Обумовленість складових управлінської політики та параметрів фінансової стійкості і платоспроможності*

Об'єкт облікової політики	Відображення у фінансових звітах	Показники	Сфера застосування
Облік оборотних та необоротних активів	Ф. № 1 код рядка 1095 та 1195	Коефіцієнт забезпечення власними засобами	Фінансова стійкість підприємства
		Індекс постійного активу	
Облік основних засобів	Ф. № 1 код рядків 1010–1012	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	Фінансова стійкість підприємства
		Коефіцієнт нагромадження амортизації	
Облік грошових коштів	Ф. № 1 код рядка 1165	Поточна платоспроможність	Платоспроможність підприємства
Облік власного капіталу	Ф. № 1 код рядка 1495	Коефіцієнт фінансової автономії	Фінансова стійкість підприємства
		Коефіцієнт фінансової залежності	
		Коефіцієнт маневреності власного капіталу	
		Показник фінансового левириджу	
Облік зобов'язань	Ф. № 1 код рядка 1595 та 1695	Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Фінансова стійкість підприємства
		Коефіцієнт довгострокового залучення позичених коштів	
		Коефіцієнт структури позикового капіталу	
Облік доходів	Ф. № 2 код рядка 2350 або 2355	Коефіцієнт стійкості економічного росту	Фінансова стійкість
		Коефіцієнт стійкості економічного зростання	
		Коефіцієнт Бівера	

* [39]

Структуризація компонентів інформаційного забезпечення з управління фінансовою стійкістю підприємства представлена на рис. 2.2.

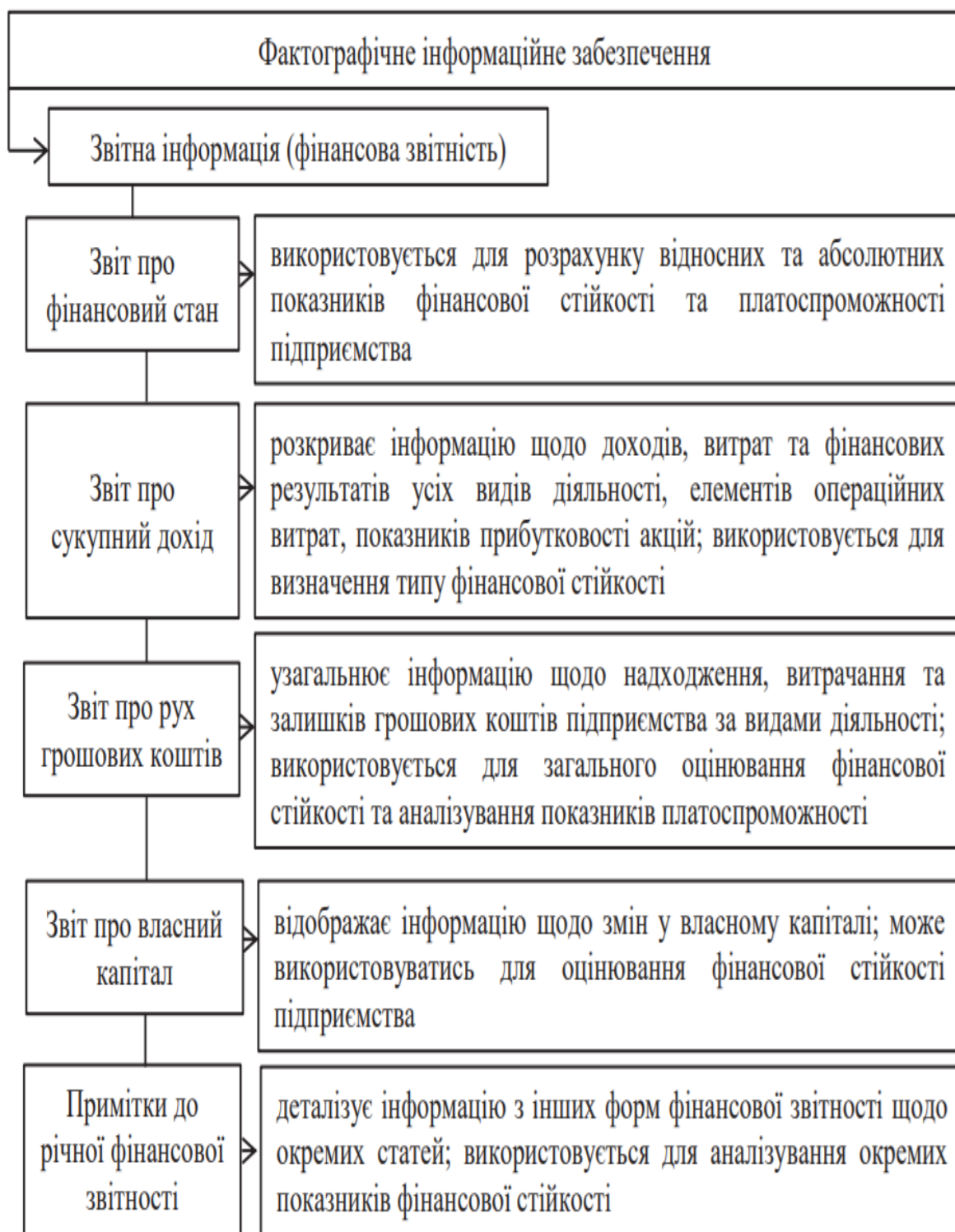

Рисунок 2. 2 - Структуризація компонентів інформаційного забезпечення з управління фінансовою стійкістю підприємства [39]

2.3 Аналіз та порядок оцінювання кризового стану підприємства

Аналіз та порядок оцінювання кризового стану підприємства багато в чому залежить від якості фінансової або бухгалтерської звітності. Фінансова або бухгалтерська звітність — це звіти, які надають інформацію про поточний стан компанії, а також її господарські результати за встановлений термін, що дозволяє приймати відповідні рішення щодо управління фінансовою стійкістю в умовах кризових станів. Базовими фінансовими звітами є: такі як

- баланс;
- звіт про фінансовий стан;
- звіт про фінансові результати.

Важливо, щоб усі зацікавлені в результатах господарської діяльності підприємства мали фінансову звітність за кожен період, оскільки основною метою є надання інформації про фінансово-економічні параметри господарювання підприємства за період, що підлягає аналізу, а також фінансово-економічні підсумки господарської діяльності та рух грошових коштів.

Звіт про фінансовий звіт дає нам інформацію, необхідну для оцінки платоспроможності, ліквідності та здатності компанії генерувати кошти. залежно від комбінації складових фінансової звітності за використання методик оцінювання стає можливим оцінювання кризового стану підприємства.

Базові параметри оцінювання кризового стану підприємства представлені у табл. 2.4.

Таблиця 2.4 – Параметри оцінювання кризового стану підприємства

Характеристики фінансової стійкості	2020 р	2021 р	2022 р	Відхилення абс. (тис грн.)		Відхилення відн (%)	
				Абс. відх.	Відс. п.	Абс. відх.	Відс. п.
Запаси	1595,00	1322,00	1303,00	-273,00	-19,00	-17,12	-1,44
Власні оборотні кошти (ВОК)	-1398,00	-780,00	-840,50	618,00	-60,50	-44,21	7,76
Довгострокові зобов'язання (ДЗ)	0,00	1,00	1,00	1,00	0,00		0,00
Сума ВОК та ДЗ	-1398,00	-780,00	-840,50	618,00	-60,50	-44,21	7,76
Кредиторська заборгованість (КЗ)	3226,00	2803,00	2359,00	-423,00	-444,00	-13,11	-15,84
Загальна сума джерел покриття	4673,00	3505,00	3301,00	-1168,00	-204,00	-24,99	-5,82
Тип фінансової стійкості	Кризовий стан	Кризовий стан	Кризовий стан				

* Джерело: розраховано за даними підприємства

Для прогнозування рівня ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства застосуємо модель Z-Альтмана. Цей індекс дає змогу з достатньою вірогідністю класифікувати досліджувані підприємства на тих, господарська діяльність яких є стабільною, і на тих, хто може потрапити в категорію потенційних банкрутів.

Розрахунок за моделлю Z-Альтмана проводиться таким способом:

$$Z_{Altman} = 1,25 \cdot K_1 + 1,398 \cdot K_2 + 3,374 \cdot K_3 + 0,601 \cdot K_4 + 1,015 \cdot K_5 \quad (2.1)$$

де K_1 – коефіцієнт, що ідентифікує співвідношення суми оборотних активів до обсягу загального підсумку активів для досліджуваного підприємства;

K_2 – коефіцієнт, що ідентифікує співвідношення обсягу резервів нерозподіленої суми прибутку до обсягу у грошовому еквіваленті всього обсягу активів досліджуваного підприємства;

K_3 – значення прибутковості активів (співвідношення обсягу валового прибутку(або збитку залежно від абсолютного значення параметра) до обсягу у грошовому виразі загального підсумку активів підприємства);

K_4 – коефіцієнт, що ідентифікує співвідношення часток капіталу (власного до позикового);

K_5 – оборотність активів у числі оборотів (відношення чистого виторгу від реалізації до суми всіх активів господарюючого суб'єкта) [40, с. 256].

У табл. 2.5 подано -методичні засади обґрунтування складових моделі Z- Альтмана

Таблиця 2.5 - Науково-методичні засади обґрунтування складових моделі Z- Альтмана

Розрахунок для старої форми балансу (до 2013 року)	Розрахунок для нової форми балансу (з 2013 року)
$X_1 = (\text{ф. 1, р. 260} - \text{р. 620}) / \text{ф. 1, р. 280}$	$X_1 = (\text{ф. 1, р. 1195} - \text{р. 1695}) / \text{ф. 1, р. 1300}$
$X_2 = \text{ф. 2, р. 220} / \text{ф. 1, р. 280}$	$X_2 = \text{ф. 2, р. 2350 (2355)} / \text{ф. 1, р. 1300}$
$X_3 = \text{ф. 2, р. 170} / \text{ф. 1, р. 280}$	$X_3 = \text{ф. 2, р. 2290 (2295)} / \text{ф. 1, р. 1300}$
$X_4 = \text{ф. 1, р. 380} / (\text{ф. 1, р. 480} + \text{р. 620})$	$X_4 = \text{ф. 1, р. 1495} / (\text{ф. 1, р. 1595} + \text{р. 1695})$
$X_5 = \text{ф. 2, р. 035} / \text{ф. 1, р. 280}$	$X_5 = \text{ф. 2, р. 2000} / \text{ф. 1, р. 1300}$

* Джерело: [41]

Залежно від отриманого в результаті обґрунтування за методикою, наведеною у табл. 2.6 результату, можна визначити ймовірність настання ситуації банкрутства для досліджуваного підприємства за визначенням рекомендованої шкали, що містить діапазони значень для оцінювання (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 - Шкала обґрунтування типу фінансовог досліджуваного підприємства за моделлю Z- Альтмана

Розраховані значення критерію (індексу)	Ймовірність банкрутства
1,8	Дуже висока
1,81 - 2,6	Висока
2,61 - 2,9	Низька
2,91 - 3,0	Дуже низька

* Джерело: [41]

У підсумку, необхідно зіставити отримане в результаті розрахунку кількісне значення із шкалою, наведеною у табл.. 2.7, та зробити висновок про ймовірність ситуації банкрутства на підприємстві.

Для визначення рівня фінансового потенціалу, пропонуємо скористатися наступною матрицею (табл.2.7).

Таблиця 2.7 - Матриця оцінок ймовірності банкрутства, фінансової стійкості та рівня фінансового потенціалу за результатами обґрунтування моделі Z- Альтмана

Ймовірність банкрутства	Фінансова стійкість	Рівень фінансового потенціалу
Дуже висока	Відсутність фінансової стійкості. Підприємство фінансово нестабільне.	Низький
Висока		
Низька	Діяльність підприємства прибуткова, проте фінансова стійкість багато в чому залежить від змін, як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі.	Середній
Дуже низька	Діяльність підприємства прибуткова. Фінансове становище є стабільним. Підприємство є фінансово стійким.	Високий

* Джерело: [41]

Чим нижче за оцінками ймовірність ситуації банкрутства, тим вищий є рівень фінансової стійкості та величина фінансового потенціалу досліджуваного підприємства.

У таблиці 2.8 представлено вихідні показники для обчислення рівня ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства.

Таблиця 2.8 - Вихідні показники для обчислення рівня ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства за моделлю Z- Альтмана

№	Показник	Кількісне значення
1	Робочий капітал	2150
2	Сума активів	4401
3	Резерв нерозподіленого прибутку	0
4	Валовий прибуток	163
5	Рівень прибутковості активів	0,0415
6	Власний капітал	937
7	Позичковий капітал	2880,6
8	Чиста виручка від реалізації	1809

Таким чином маємо наступні кількісні вирази для складових моделі Z- Альтмана:

$$X_1 = 2150 / 4401 = 0,489$$

$$X_2 = 0 / 4401 = 0$$

$$X_3 = 163 / 4401 = 0,037$$

$$X_4 = 937 / 2880,6 = 0,325$$

$$X_5 = 1809 / 4401 = 0,411$$

Отже,

$$Z = 1,2 \times 0,489 + 1,4 \times 0 + 3,3 \times 0,037 + 0,6 \times 0,325 + 1,0 \times 0,411 = 1,3149.$$

За результатами співставлення отриманого значення показника Z- Альтмана та його порівняння із шкалою, що представлена у таблиці 3, можна

зробити висновок про те, що ймовірність (рівень вірогідної загрози) ситуації банкрутства для досліджуваного підприємства в моделі Z-Альтмана 1,3149

Окрім моделі Z-Альтмана, доцільно використати також вітчизняну модель, що адаптована під специфіку вітчизняної економіки. Найбільш поширеною в Україні такою моделлю є діагностика банкрутства досліджуваного підприємства за моделлю О. Терещенка. Розроблена модель О. Терещенка є дискримінантною і має суттєві переваги над іншими традиційними методиками. Зокрема:

- 1) зручність у застосуванні методики;
- 2) при використанні статистичних даних вітчизняних підприємств врахована сучасна міжнародна практика і основи положення міжнародної системи фінансової звітності;
- 3) вирішено достатньою мірою проблема критичних значень показників, що досягнуто завдяки використанню різноманітних модифікацій базової моделі до підприємств, що належать до різних видів господарської діяльності;
- 4) враховано галузеву специфіку досліджуваного підприємства.

Дискримінантна модель Терещенка представляється у такому вигляді:

$$Z = 1,5x_1 + 0,08x_2 + 10x_3 + 5x_4 + 0,3x_5 + 0,1x_6 \quad (2.2)$$

де x_1 – відношення обсягу грошових надходжень до суми зобов'язань;
 x_2 – відношення суми валюти балансу до суми зобов'язань;
 x_3 – відношення обсягу чистого прибутку до середньорічної суми активів;
 x_4 – відношення обсягу прибутку до обсягу виручки;
 x_5 – відношення обсягу виробничих запасів до обсягу виручки;
 x_6 – відношення обсягу виручки до суми основного капіталу підприємства.

У таблиці наведені рекомендації щодо обґрунтування параметрів моделі О. Терещенка.

Таблиця 2.9 – Рекомендації з розрахунку складових моделі О. Терещенка

Розрахунок для старої форми балансу (до 2013 року)	Розрахунок для нової форми балансу (з 2013 року)
$X_1 = p. 010 \text{ (ф. 2)} / p. 620 \text{ (ф. 1)}$	$X_1 = p. 2000 \text{ (ф. 2)} / p. 1695 \text{ (ф. 1)}$
$X_2 = p. 640 \text{ (ф. 1)} / p. 620 \text{ (ф. 1)}$	$X_2 = p. 1900 \text{ (ф. 1)} / p. 1695 \text{ (ф. 1)}$
$X_3 = p. 220 \text{ (ф. 2)} / p. 640 \text{ (ф. 1)}$	$X_3 = p. 2350 \text{ (ф. 2)} / p. 1900 \text{ (ф. 1)}$
$X_4 = p. 220 \text{ (ф. 2)} / p. 010 \text{ (ф. 2)}$	$X_4 = p. 2350 \text{ (ф. 2)} / p. 2000 \text{ (ф. 2)}$
$X_5 = p. 100 \text{ (ф. 1)} / p. 010 \text{ (ф. 2)}$	$X_5 = p. 1100 \text{ (ф. 1)} / p. 2000 \text{ (ф. 2)}$
$X_6 = p. 010 \text{ (ф. 2)} / p. 640 \text{ (ф. 1)}$	$X_6 = p. 2000 \text{ (ф. 2)} / p. 1900 \text{ (ф. 1)}$

* Джерело: [41]

Для інтерпретації отриманих даних необхідно скористатися відповідною шкалою (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 - Шкала визначення стану підприємства за моделлю О.Терещенка

Граничне значення коефіцієнта	Стан підприємства
$0 < Z < 1$	Існує загроза банкрутства
$1 < Z < 2$	Фінансова стійкість порушена
$Z > 2$	Банкрутство не загрожує

* Джерело: [41]

З метою обґрунтування рівня фінансової стійкості досліджуваного підприємства та рівня фінансового потенціалу, доцільне використання наступної матриці оцінок зазначених параметрів (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 - Матриця оцінок параметрів фінансової стійкості досліджуваного підприємства та фінансового потенціалу за моделлю О. Терещенка

Стан підприємства	Фінансова стійкість	Рівень фінансового потенціалу
Існує загроза банкрутства	Фінансова стійкість відсутня. Підприємство фінансово нестабільне.	Низький
Фінансова стійкість порушена	Діяльність підприємства прибуткова, проте фінансова стійкість багато в чому залежить від змін, як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі.	Середній
Банкрутство не загрожує	Діяльність підприємства прибуткова. Фінансове становище є стабільним. Фінансова стійкість є високою.	Високий

* Джерело: [41-48]

Вихідні показники для обчислення рівня ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства за моделлю О. Терещенка представлені у табл. 2.22.

Таблиця 2.22 - Вихідні показники для обчислення рівня ймовірності банкрутства досліджуваного підприємства за моделлю О. Терещенка

№	Показник	Кількісне значення	
1	Виробничі запаси	215,0	2150
2	Валюта балансу	4401	4401
3	Прибуток	650	0
4	Грошові надходження	163	163
5	Власний капітал	937	937
6	Сума зобов'язань	2880,6	2880,6
7	Чиста виручка від реалізації	1809	1809

k_1 – відношення обсягу грошових надходжень до суми зобов'язань;

k_2 – відношення суми валюти балансу до суми зобов'язань;

K_3 – відношення обсягу чистого прибутку до середньорічного підсумку активів;

K_4 – відношення обсягу прибутку до обсягу виручки;

K_5 – відношення обсягу виробничих запасів до обсягу виручки;

K_6 – відношення обсягу виручки до підсумку основного капіталу підприємства.

Таким чином маємо наступні кількісні вирази для складових моделі О. Терещенка:

$$K_1 = 163 / 2880,6 = 0,057$$

$$K_2 = 4401 / 2880,6 = 0,9$$

$$K_3 = 1809 / 4401 = 0,0411$$

$$K_4 = 650 / 2880,6 = 0,223$$

$$K_5 = 215,0 / 1809 = 0,112$$

$$K_6 = 1809 / 4401 = 0,411$$

$$Z_{\text{Терещ}} = 1,5 * 0,057 + 0,08 * 0,9 + 10 * 0,0411 + 5 * 0,223 + 0,3 * 0,112 + 0,1 * 0,411 = 1,75$$

Отже, відповідно до таблиці, фінансове положення підприємства порушено. Тому керівництву необхідне прийняття рішень, щодо усунення впливу невизначеності та ризиків та подолання ймовірної ситуації банкрутства.

Таким чином, можна зробити висновок, що з метою обґрунтування фінансової стійкості в умовах крих та визначення фінансового потенціалу досліджуваного підприємства за пропонованими моделями оцінки ймовірності банкрутства О. Терещенка та Альтмана доцільним є використання синтезу цих моделей. У цьому випадку отриманий результат обґрунтування набуває більшої якості та точності оцінювання. В цьому випадку, доцільно говорити про отримання достовірного результату обґрунтування щодо фактичного рівня фінансової стійкості та фінансового потенціалу підприємства в умовах кризового стану. Розглянуті вище моделі

оцінювання надають змогу більш коректно оцінити фінансову стійкість підприємства і рівень фінансового потенціалу, що і є головним фактором при оцінюванні ефективності фінансової діяльності підприємства в умовах невизначеності та ризиків.

Отримані результати діагностики фінансової стійкості підприємства і рівня фінансового потенціалу свідчать про те, що у фінансово-господарській діяльності досліджуваного підприємства спостерігається недостатність обсягів власного капіталу для забезпечення фінансування у повному обсязі таких активів як необоротні та операційні.

Водночас варто акцентувати, що операційна діяльність досліджуваного підприємства переважно залежить від обсягів залучених і позикових засобів, що виступають одним з основних факторів формування кризового стану діяльності досліджуваного підприємства. Тому за доцільно визнати що досліджуване підприємство знаходиться в кризовому стані під впливом невизначеності та ризиків, тому не має власних фінансових засобів для розвитку, інновацій та інвестування власної господарської діяльності.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗОВИХ СТАНІВ

3.1 Концепція антикризового управління фінансовою стійкістю підприємства

Концепція кризи, як відхилення від нормального порядку речей, виникла порівняно пізно в історії, лише коли люди усвідомили, що в природі та суспільстві існує порядок і законність, тобто космос замість хаосу. Криза як вихід із нормального стану, тобто погіршення звичного функціонування, довгий час розглядалася як продукт вищої сили або результат божественної волі¹², що означає, що людська діяльність у випадках кризи зводилася до магічних ритуалів (містичних спроб приборкання або наказування вищим силам) або релігійні церемонії (жертвоприношення або молитва, щоб задобрити абсолютну та містичну владу або висловити їй подяку). З появою раціонального світогляду та розвитку науки з'явилися перші спроби людей описати, класифікувати, зрозуміти та пояснити кризи та побудувати найбільш адекватні способи управління кризами. Проте антикризовий менеджмент як науково-теоретична дисципліна і раціонально осмислена практика серйозно вийшов на історичну арену лише в другій половині XX століття.

Походження терміну антикризовий менеджмент можна знайти в політичній сфері. Антикризове управління як функція, тобто діяльність антикризового управління старша за сам термін. Управління надзвичайними ситуаціями як формальна відповідальність уряду США виникло завдяки його зусиллям реагувати на зростаючу загрозу пожежі у великих містах у 19 столітті.

Антикризове управління є різновидом прикладного управління, як, власне, і управління в цілому; це не точна наука, а скоріше практика, яка керується теорією. Існує багато визначень антикризового менеджменту. Зокрема це як здатність організації діяти швидко, ефективно та результативно в можливих операціях, спрямованих на зменшення загроз здоров'ю та безпеці людей, зменшення шкоди державній чи корпоративній власності та зменшення негативного впливу на продовження нормального бізнесу чи інших операцій. .

Подібні концептуальні підходи також рекомендували інші дослідники, прирівнюючи управління кризою до реагування на непередбачувані ситуації (операції на випадок надзвичайних ситуацій). Хоча такі підходи здаються задовільними, коли кризу спочатку виявлено, вони також можуть бути неефективними, оскільки не беруть до уваги багато інших важливих аспектів інтегрованого плану управління кризою.

Антикризове управління можна визначити як набір функцій або процесів, мета яких полягає у виявленні, дослідженні та прогнозуванні можливих кризових ситуацій і створенні спеціальних засобів, які дозволять організації запобігти кризі або впоратися з нею та подолати її з мінімальними наслідками та максимально швидке повернення до нормального стану. Таким чином, кризове управління - це стенографічна назва для всіх видів діяльності, спрямованих на роботу з системою в стані порушення: запобігання, підготовка, полегшення та відновлення. Йдеться про моделювання дій, домовленостей і рішень, що впливають на перебіг кризи, і охоплює організацію, підготовку, заходи та розподіл ресурсів для цілей її подолання. Антикризове управління зазвичай відбувається в умовах організаційного хаосу, під тиском численних ЗМІ, у стресових обставинах і без точної інформації.

Антикризовий менеджмент — це не унікальне покликання чи професія, а теоретична концепція, яка охоплює, у дослідницькому сенсі, конкретну групу подій (криз), які мають певні спільні закономірності, але також значні

взаємні відмінності. Різні професії мають справу з грошовими кризами, військовою напруженістю, тероризмом, стихійними лихами тощо, і навряд чи можуть ефективно діяти в сферах, у яких їм бракує досвіду. Проте на певному абстрактному рівні вони можуть обмінюватися досвідом. Таким чином, термін управління кризою не є синонімом захисту та порятунку, або захисту від природних та інших лих, або цивільної оборони, чи всього цього разом. Воно охоплює набагато ширшу соціальну реальність, яка існує як теоретична концепція в науці та дослідженнях, а не в реальному світі як система, інституція чи центр для оволодіння всіма можливими кризовими явищами.

Необхідно відрізнити кризове управління від пов'язаних концепцій, таких як управління екологічними небезпеками, управління надзвичайними ситуаціями, управління ризиками, управління безпекою, управління катастрофами, цивільний захист і управління безперервністю бізнесу. Управління проблемами відноситься до управління небезпеками в навколишньому середовищі, тобто в соціальному середовищі організації. У сучасних високодинамічних суспільствах кожна організація у звичайних (некризових) умовах стежить за подіями у своєму середовищі, аналізує та оцінює всі зміни, вирішуючи, що можна використати як потенційну перевагу, а чого слід уникати. Концепція фактично виникла в результаті прагнення економічних корпорацій впоратися з тиском, який чинить їх критика (активісти захисту навколишнього середовища, гендерної рівності, споживачів тощо). Це продукт соціальної активності та посилення внутрішнього та зовнішнього тиску на корпорації щодо визначення та впровадження концепції корпоративної соціальної відповідальності. Це інструмент, який використовується компаніями для виявлення, аналізу та управління проблемами, тобто реагування на них на початковій стадії та фазі розробки, перш ніж вони привернуть увагу громадськості та стануть частиною громадської обізнаності. Якщо організація не реагує проактивно на новостворені теми та проблеми, вона буде змушена пасивно підкорятися та

приймати нові правила та вказівки, прийняті урядом, його регуляторними органами чи професійними асоціаціями. Ці правила можуть поставити компанії в привілейоване або нижче становище. Якщо метою корпоративного управління є максимізація прибутку та мінімізація збитків, у соціально відповідальний спосіб управління проблемами слід розглядати як ключовий елемент усього управління та планування організації. Існує багато спільного між управлінням проблемами та управлінням кризою, але є й різниця. Управління проблемами менше орієнтоване на дії, а більше на передбачення. Управління проблемами є проактивним у своїх прагненнях виявити потенціал для змін і впливає на прийняття відповідних рішень до того, як майбутні зміни можуть негативно вплинути на корпорацію. Він включає в себе погляд у майбутнє з метою виявлення потенційних тенденцій і подій, які можуть негативно відбитися на функціонуванні організації без наявності гострої реальної небезпеки або відчуття терміновості, характерного для кризи. Оскільки проблема може перерости в серйозну кризу, мислення орієнтоване на те, як уникнути, а не як вирішити кризу, шляхом сканування проблем, які можуть виникнути протягом певного періоду – розгляд проблеми. З іншого боку, антикризове управління є більш реактивною дисципліною, яка має справу з ситуаціями та проблемами, коли вони вже вийшли на громадський порядок денний і вплинули на організацію.

Традиційне управління ризиками зосереджено на ризиках, що походять від фізичних або юридичних джерел (стихійні катастрофи, пожежі, аварії, смерть, судові процеси тощо). З іншого боку, управління фінансовими ризиками фокусується на ризиках, якими можна керувати шляхом обміну фінансовими інструментами. Незалежно від типу ризику, всі великі корпорації мають команди та малі групи з управління ризиками і практикують це як неофіційно, так і офіційно.

У більш широкому розумінні управління ризиками є частиною проактивного антикризового менеджменту. Залежно від кута, можна також сказати, що антикризове управління є частиною ширшої системи управління організаційними ризиками. Кажуть, що управління ризиками - це управління невизначеністю. На іншому полюсі знаходяться визначеність і діяльність поточного управління, тоді як ризики знаходяться посередині. Коли людина рухається від певності до невизначеності, зростають потенційні ризики. У тій мірі, в якій ними не керують (оскільки не існує такого поняття, як погане управління ризиками), невизначеності керують нами, приводячи нас до сфери управління кризами, а потім управління катастрофами.

Управління катастрофами (управління катастрофами) передбачає вжиття заходів щодо зменшення або усунення наслідків, що виникли внаслідок стихійного та іншого лиха катастрофічного масштабу. Воно відрізняється від управління ризиками настільки, наскільки катастрофа, як подія, якою в принципі не можна керувати, відрізняється від кризи. Таким чином, управління катастрофами охоплює не управління подією, що спричинила катастрофу, а мінімізацію її руйнівних наслідків, тобто зменшення людських жертв (загиблих і поранених) і матеріальних збитків. Він охоплює дії до, під час і після катастрофи.¹⁹ Найчастіше він включає рятувальні заходи та «збирання осколків», що залишилися після небажаної події. Часто, і, як зазначає Бороджич, можливо, помилково, термін управління надзвичайними ситуаціями (або планування) використовується як синонім. Найближчими поняттями, мабуть, є поняття цивільного захисту та системи захисту та порятунку. Зокрема, поняття цивільної оборони (цивільного захисту) вживається у двох основних значеннях: а) діяльність, пов'язана із захистом і рятуванням людей і матеріальних благ від ураження воєнного часу, стихійних та інших лих і катастроф; б) система (організація), що здійснює захист і рятування. Досить близькою до концепції цивільної оборони є концепція соціальної безпеки, яка стосується створення та

вдосконалення спроможності державних і приватних зацікавлених сторін для підготовки до широкого спектру загроз і небезпек і реагування на них²⁰. За своєю природою вона визнає і об'єднує цілий ряд споріднених дисциплін, таких як: захист ресурсів (фізичний, захист навколишнього середовища, фінансовий, інформаційний та людський), управління надзвичайними ситуаціями, управління ризиками, управління кризами, управління безперервністю бізнесу та управління відновленням. Система захисту і рятування — це форма підготовки та участі суб'єктів у реагуванні на катастрофи та більші катастрофи, а також організація, підготовка та взаємодія оперативних сил захисту і рятування у запобіганні, передбаченні та реагуванні на катастрофи та усуненні можливих причин і наслідки катастроф.

Управління безпекою включає прийняття рішень щодо цілей безпеки організаційної системи, про шляхи та засоби уникнення несприятливих впливів на безпеку, що надходять із середовища чи самої організаційної системи, або зменшення їх шкідливого впливу. Згідно з традиційним уявленням, роль менеджера безпеки зводилася до запобігання втраті власності організації, насамперед через різні форми внутрішніх і зовнішніх злочинів. Спрощена концепція, яка зводить безпеку до контролю фізичного доступу до організації та моніторингу руху власності, нещодавно почала розширюватися, щоб включити питання здоров'я та безпеки, а також компоненти оцінки та управління ризиками, приділяючи увагу ширшому спектру ризиків (підробки, тероризм, надзвичайні ситуації).

Керівництво кожної організації приділяє особливу увагу безпеці як основній передумові виживання та процвітання. Загальні цілі організації, різноманітні виклики, ризики та загрози, яким вона піддається, а також її відповідальність перед навколишнім середовищем з точки зору безпеки мають вирішальний вплив на управління безпекою, тобто спосіб, у який

будуть прийматися рішення, пов'язані з безпекою. . Таким чином, можна розрізнити управління безпекою в організаціях, основною місією яких є надання послуг безпеки іншим користувачам, і управління безпекою в організаціях, які займаються економічною чи соціальною діяльністю, де управління безпекою є функцією збереження та зростання організації. Крім того, існують економічні підприємства, які мають велике значення для безпеки громади, в якій вони працюють, або через важливість їхньої продукції та послуг для нормального життя внутрішньої чи ширшої спільноти, або через небезпечні сили, які містяться в них. на своїх заводах, пошкодження яких спричинило б великі катастрофи. В організаціях, які займаються наданням охоронних послуг іншим користувачам (служби державної безпеки тощо), управління безпекою є основною, але не єдиною формою управління, оскільки такі організації також виконують ряд інших функцій (фінансову, планову, кадрову, розвиток). тощо). Завдання, пов'язані з безпекою, принаймні в корпоративному контексті, часто фрагментовані: фінансовий сектор займається фінансовими ризиками, обслуговуючий персонал займається фізичною структурою організації, спеціальна служба займається протипожежним захистом, тоді як служба безпеки відповідає лише за роботу. з тим, що надходить або виходить з організації. У разі серйозних інцидентів така фрагментована відповідальність негативно впливає на здатність організації повернутися до нормального життя та винести уроки з кризи. Ніби всі міркують за принципом «не кажіть мені, що відбувається, тому що, якщо я знаю, я буду відповідати». Сьогодні традиційний погляд на менеджера з безпеки як на особу, яка відповідає виключно за запобігання втраті майна, все більше відмовляється на користь значно більш всеосяжного розуміння цієї функції [49].

Рекомендована процедура управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарської діяльності в умовах кризового стану представлена на рис. 3.1.

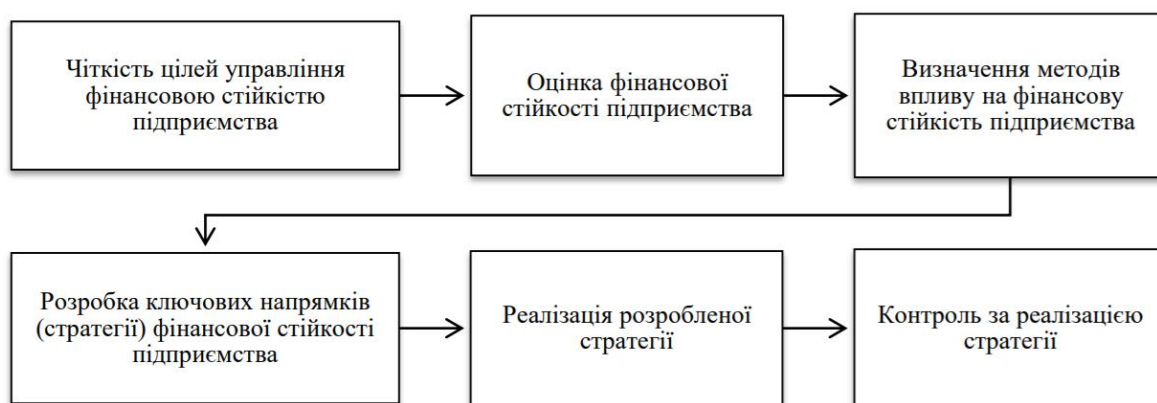

Рисунок 3.1 - Процедура управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарської діяльності в умовах кризового стану [55]

При виборі інструментів управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарської діяльності в умовах кризового стану слід враховувати ряд факторів, що подані на рис. 3.1.

Рисунок 3.2 – Фактори управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарської діяльності в умовах кризового стану [56]

3.2 Заходи щодо протидії впливу криз на фінансову стійкість підприємства

Заходи реагування на загрози фінансових кризових станів на підприємствах представлені у табл. 3.1

Таблиця 3.1 - Заходи реагування на загрози фінансових кризових станів на підприємствах

Вид кризової ситуації	Заходи реагування
Фінансова	– зменшення вартості середньомісячного чеку; – збільшення кількості звітів із безготівкових активів та максимізація вартості цих активів; – забезпечення обґрунтованого нормування витрат; – додатковий аналіз, моніторинг та контроль над дебіторською заборгованістю; – удосконалення процесу планування та прогнозування фінансових надходжень; – використання альтернативних джерел фінансування (факторинг, лізинг)
Операційна (виробнича)	– перевірка та підвищення якості роботи підрозділів; – додатковий моніторинг та контроль над процесом виробництва; – зменшення обсягів незавершеного виробництва; – прискорення реалізації готової продукції; – автоматизація праці
Маркетингова	– визначення та вдосконалення каналів зв'язку для кожної аудиторії; – попереднє планування та переміщення виділених коштів на майбутні часові рамки; – збільшення уваги на угоди/акції/пропозиції
Соціальна	– зниження соціально-психологічної напруженості в колективі; – профілактика і ліквідація конфліктів
Інформаційна	– розширення доступності інформації; – оцінка та перевірка каналів зв'язку та джерел інформації; – оновлення інформаційних систем та технологій
Кадрова	– оцінка кадрів підприємства і збереження ядра кадрового потенціалу; – формування команди менеджерів, здатних працювати і реалізувати програму виживання і розвитку підприємства
Техніко-технологічна	– оновлення застарілого обладнання; – залучення нових технологій; – зміна технології «виробництва», тобто технології роботи компанії; – зміна цілей персоналу та лідерів підприємства як системоутворюючого фактора
Організаційно-управлінська	– зміна управлінського складника підприємства; – оновлення складу персоналу (залучення нових робітників, що розділяють цінності та цілі підприємства)

* Джерело: [50-53]

Змістовна характеристика заходів з відновлення фінансової стійкості підприємства представлена у табл.3.2.

Таблиця 3.2 – Змістовна характеристика заходів з відновлення фінансової стійкості підприємства

Характеристики антикризової програми	Типи антикризового управління		
	превентивне	реактивне	посткризове
1. Мета	вихід з нестабільного стану і недопущення подальшого банкрутства		
2. Завдання	діагностика ризику розгортання кризи і прогноз її наслідків	оцінка масштабів кризи і її фази	перегляд сильних і слабких сторін за нових умов господарювання
3. Основні розділи антикризової програми	продукція, ресурси, ринки збуту, організація виконання		
4. Складові діагностики стану підприємства	майновий стан, фінансова стійкість, ліквідність і платоспроможність, рентабельність і ділова активність, інноваційний потенціал		
5. Показники інноваційної складової відбору антикризових заходів	питома вага інтелектуальної власності у загальній вартості майна підприємства; питома вага персоналу, зайнятого в НДДКР; коефіцієнт майна, призначеного для НДДКР; коефіцієнт впровадження нових видів продукції; коефіцієнт стійкості інноваційного зростання	чиста дисконтована вартість; внутрішня норма прибутковості; період окупності	потенціал інноваційного продукту
6. Методи планування інноваційних заходів	сценарійний підхід (оптимістичний, песимістичний, найбільш очікуваний сценарії); стратегічний контролінг		

Джерело: [54]

Як було зазначено, фінансові кризи відбувалися постійно протягом всієї історії капіталізму, але на етапах, на яких існувало суворіше регулювання і рух капіталу в основному обмежувався національним рівнем, вони відбувалися в меншій мірі, з меншою вірулентністю. Так сталося, наприклад, у період «славетних років» капіталізму після Другої світової війни. Однак, починаючи з 1970-х років, умови накопичення та міжнародного регулювання змінилися, поступившись місцем періоду домінування неоліберальної політики, заснованої, перш за все, на створенні великих можливостей для капіталу та отримання приватного прибутку, у якому фінансові кризи призвели до примножилися до такої міри, що можна сказати, що тепер вони стали константою капіталістичного розвитку.

Найважливішими трансформаціями, які спричинили це незвичайне зростання фінансових криз на неоліберальній стадії капіталізму, були наступні: - Майже повна дерегуляція фінансової діяльності та встановлення принципу повної свободи руху капіталу або існування податкової гавані, так що будь-які типи перешкод для руху капіталу по всій планеті істотно зникли. - Застосування нових технологій, які забезпечують миттєву доступність капіталу, здійснення операцій купівлі-продажу в будь-який час і в будь-якій точці світу, швидко та з невеликими витратами, а також найпростіше та найменш дороге злиття операцій і компаній. - Прискорена денатуралізація банківського бізнесу, яка означала, що банки перестали бути просто традиційними посередниками між заощадженнями та продуктивними інвестиціями, а стали суб'єктами, спрямованими на спрямування ресурсів на спекуляції, постійно підживлюючи фінансові бульбашки. Таким чином, крім того, посилюється проциклічний характер банківської діяльності, сприяючи таким чином загостренню фаз рецесії та гостроті криз. - Значне зростання нерівності, яке змінило зв'язок між продуктивною діяльністю та фінансами в подвійному сенсі [57-58].

З одного боку, зменшення прибутку, який можна отримати на ринках товарів і послуг, оскільки менша частка доходу від заробітної плати зменшує попит і, отже, обмежує розширення ринків і потенціал зростання продуктивної діяльності. І в той же час, оскільки більший обсяг доходу від капіталу збільшує заощадження і, отже, суму ресурсів, які можуть бути спрямовані на інвестиції для отримання прибутку. Поєднання обох процесів консолідувало потік коштів у фінансові інвестиції, які, завдяки більш м'яким дерегуляційним правилам, які дозволяли та навіть заохочували створення нових фінансових фондів із самих себе, були все більш прибутковими, хоча, природно, ціною створення та підтримки підвищення ризику.

- Розмноження фінансового інжинірингу, який створив безліч нових продуктів і фінансових інновацій, отриманих від будь-якого типу оригінальних активів, що дозволило зробити фінансові папери прибутковими

за допомогою складних процедур сек'юритизації, які перетворюють лише фіктивний капітал, борг, на вихідний великих, але зрештою дуже ризикованих прибутків.

ВИСНОВКИ

При виконанні магістерської роботи досягнуто мету поглиблення та розвинення теоретичного підґрунтя, удосконалення та уточнення науково-методичного апарату управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів та розробка практичних інструментів управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів. Поглиблено сутність та особливостей трактування фінансово-економічний зміст кризових станів в діяльності суб'єктів господарювання. Визначено зміст фінансової стабільності та стійкості як управлінської категорії. Систематизовано складові компоненти системи управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризових станів. Проаналізовано науково-методичні підходи до діагностики кризових станів підприємства. Уточнено перелік та порядок оцінювання параметрів фінансової стійкості господарської діяльності підприємства. Проаналізовано рівень фінансової стійкості підприємства. Виконано аналіз зон фінансової стійкості господарської діяльності підприємства. Визначено інструментарій управління фінансовою стабільністю та стійкістю підприємствах в умовах розгортання кризових явищ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бредкіна І.К. , Сімех Ю.А. Сучасні підходи до визначення поняття «криза». Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми формування нової економіки XXI століття» (25-26 грудня 2009 року) [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.confcontact.com/2009new/3-brenkina.php>
2. Еш С.М. Теоретичні підходи до визначення суті та природи кризи підприємства. Тези доповідей V Міжн. наук.-практ. конф. «Проблеми економіки підприємств в умовах сталого розвитку», (м. Київ, 19–20 берез. 2009 р.): К.: НУХТ. 2009. С. 14 – 15.
3. Чернишов В.В. Сучасне розуміння поняття антикризового управління. *Економіка розвитку*. 2011. № 1. С. 21–24.
4. Milašinoviæ S., Kešetoviæ Ž. Crisis and crisis management – a contribution to a conceptual & terminological delimitation. *Megatrend Review*, vol. 5 (1) 2008. С. 167-185. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/288007914.pdf>
5. Кулиняк І.Я. Жигало І.І. Горбенко Т.М .Кризові ситуації на підприємствах: сутність, класифікація, загрози виникнення та заходи реагування. *Економіка та управління підприємствами*. Випуск 51. 2021. С. 175-183. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/51_2021_ukr/29.pdf
6. Кулиняк І.Я. Жигало І.І. Горбенко Т.М. Кризові ситуації на підприємствах: сутність, класифікація, загрози виникнення та заходи реагування. *Економіка та управління підприємствами*. Випуск 51. 2021. С. 175-183. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/51_2021_ukr/29.pdf
7. Кузнєцова А. Я., Погореленко Н.П. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ. <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/download/1598/1614>
8. 1. Гудзь Т.П. Механізм діагностики фінансової кризи. *Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць*. Дніпропетровськ: ДНУ. 2004. – Вип. 196. Т. 4. С. 816–821.

9. Пушкарь А.И. Антикризисное управление: модели, стратегии, м
10. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління / Т.С. Клебанова, О.М. Бондар [та ін.]; за ред. О.В. Мозенкова. Х.: ІНЖЕК, 2003. 272 с.
11. Лігоненко Л.О. Антикризисное управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. К.: КНТЕУ, 2001. 580 с.
12. Панасюк Б.М., Шулик Ю.В. Оцінка та шляхи покращення фінансового стану підприємства. *Науковий блог*. 2019. № 3. С. 141–148.
13. Попович Д.В., Алимов О.С. Дослідження ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств та засоби її підвищення у сучасних умовах. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 1. С. 31–35.
14. Чемчикаленко Р.А., Сукрушева Г.О., Ткаченко А.Ю. Теоретичні основи управління фінансовим станом підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 27. С. 350–354.
15. Сокольська Р.Б., Зелікман В.Д., Акімова Т.В. Фінансовий аналіз. Частина II. Спеціальні методи фінансового аналізу. Навч. Посібник. Дніпро: НМетАУ, 2016. – 76 с.
16. Партин Г.О. Особливості впливу основних чинників на фінансову стійкість підприємства в умовах фінансово-економічної кризи. *Збірник науково-технічних праць Національного лісотехнічного університету України*. 2010. №10. С.276-279.
17. Патута О. С. , Пришко К. Є. Вплив структури капіталу на фінансову стійкість підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 323–327.
18. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
19. Бержанір І. А. Діагностика показників ліквідності підприємств. Фінансове забезпечення сталого розвитку економіки України: колективна монографія / за ред. Слатвінського М.А. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. 151–156 с.

20. Сарапіна О. А. Системний аналіз фінансового стану підприємства: методика та напрями вдосконалення. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2012. № 2. С. 47–58.
21. Дорошенко А. П. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті діагностики загального фінансового стану підприємства. Ефективна економіка. 2010. № 3. URL: www.economy.nauka.com.ua.
22. Ткаченко І. П. Фінансовий аналіз: консп. лекц. для студ. усіх форм навч. Кам'янське: ДДТУ, 2018. 223 с. URL: <http://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/7/36/7-36-kl92.pdf>.
23. Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 328 с.
24. Школьник І. О. Фінансовий аналіз. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 368 с. URL: <http://cul.com.ua/preview/fash.pdf>.
25. Бердар М.М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
26. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 302 с.
27. Сокольська Р. Б., Зелікман В. Д., Акімова Т. В. Фінансовий аналіз: Ч. 2. Спеціальні методи фінансового аналізу: навч. посіб. Дніпро: НМетАУ, 2016. 76 с.
29. Погрішук Г.Б., Присяжнюк С.В. Ідентифікація фінансової кризи на підприємстві. *Економіка і суспільство*. Випуск 2016. 3. С. 463-469. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/3_ukr/80.pdf
30. Rodeck D. What Is A Recession? URL: <https://www.forbes.com/advisor/investing/what-is-a-recession/>
31. Штембуляк Д.О. Фінансова стійкість підприємства в умовах ринкової турбулентності. *Економіка и управление*. 2010. №1. С. 119-123.
32. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. К.: Центр учбової літератури, 2008. - 566 с.

33. Адаменко М.І., Василькова К.Ю., Янцевич А.А. Внутрішні та зовнішні фактори фінансової стійкості монопродуктової компанії. *Бізнес Інформ*. 2017. № 3. С. 312–319.

34. Готра В.В., Ріпич В.В., Дячок А.В. Діагностика фінансового стану підприємства та шляхи його покращення. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 219–223.

35. Довбня С.Б., Сидоренко Є.К. Формування ієрархічної системи діагностики фінансової стійкості підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 1(18). С. 108–114.

36. Ковтуненко Ю.В. Методичні основи аналізу фінансового стану промислового підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2016. № 8/2. С. 40–41.

37. Фінансовий аналіз : навч. посібник / уклад. : Н.Л. Марусяк. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 172 с.

38. Вербівська Л.В., Кушнір І.В., Романюк А.С. Діагностика кризового стану підприємств у сучасних умовах господарювання. *Молодий вчений*. 2018. № 12(1). С. 250–255. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-60>

39. Коцеруба Н. В. Інформаційне забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 27, частина 1 • 2019. С. 78-83. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/27314/3/%D0%86%D0%9D%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%95%20%D0%97%D0%90%D0%91%D0%95%D0%97%D0%9F%D0%95%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%90%D0%A3%D0%94%D0%98%D0%A2%D0%A3%20%D0%A4%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%87%20%D0%A1%D0%A2%D0%86%D0%99%D0%9A%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86.pdf>

40. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навч. посіб.]. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2007. 668 с.

41. Хринюк О. С., Бова В. А. Моделі розрахунку ймовірності банкрутства як метод оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. №2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/46.pdf
42. Белінська О.В. Сутність фінансового потенціалу підприємства. *Вісник ХНУ. Економічні науки*. 2012. № 4. 267-274 с.
43. Костевич О.Д. Фінансовий потенціал як фактор сталого розвитку. *Вісник Чернігівського технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. Чернігів: ЧДТУ, 2010. – № 43. – 54–59 с.
44. Кузьмін О.Є. , Мельник О.Г. Діагностика потенціалу підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 1. 155-166 с.
45. Левченко Н.М. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. №2. 114–117 с.
46. Маринич І.А. Сучасні підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства. *Науковий вісник ПЛТУ України*. 2010. 105-108 с.
47. Руда Р.В. Збалансована система оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2011. – № 4. – 170 – 177 с.
48. Турчак В.В. Методика оцінки фінансового потенціалу підприємства в сучасних умовах господарювання. *Молодий вчений*. 2014. №8 (11) 49-52 с
49. Srđan Milašinović, PhD Criminal Police Academy, Belgrade Assistant Professor Želimir Kešetović, PhD Faculty of Security, Belgrade University, Belgrade Crisis and crisis management – a contribution to a conceptual & terminological delimitation. *Megatrend Review*, vol. 5 (1) 2008. P. 167-185. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/288007914.pdf>
50. Кулиняк І.Я. Жигало І.І. Горбенко Т.М. Кризові ситуації на підприємствах: сутність, класифікація, загрози виникнення та заходи реагування. *Економіка та управління підприємствами*. Випуск 51. 2021. С. 175-183. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/51_2021_ukr/29.pdf

51. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. Київ : Київський національний торговельно-економічний ун-т, 2001. 580 с.

52. Наumenко А.П., Гаврилко Т.О. Антикризове управління підприємством. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2010. Вип. 25. С. 48–54.

53. Пономаренко В.С., Тридід О.М., Кизим М.О. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2010. 323 с

54. Shilova, O. (2013). Developing of enterprise`s anti-crisis program in conditions of innovative development. *Marketing and Management of Innovations*, 4, 173-180. <https://doi.org/10.21272/mmi.2013.4-16>

55. Пігуль Н.Г., Клименко А.В., Пігуль Є.І. Аналіз фінансової стійкості підприємств України. Класичний приватний університет. 2019. № 1(12). С.186–190. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/1_12_uk/35.pdf (дата звернення 28.04.2023).

56. Сподіна А.О., Тарасенко І.О. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2022 р. № 12(131). С. 24-31. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20530/1/20221111_304.pdf (дата звернення 05.05.2023).

57. Мних Є. В. Фінансовий аналіз : підручник. Київ:КНТУ, 2014. 536 с.

58. Криза сутність, класифікація та причини виникнення. URL: [http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/5554/%20.%20122.pdf?sequence=](http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/5554/%20.%20122.pdf?sequence=1)

Додаток А

Дканау економіко-гуманітарного - факультету

Катранжи Л.Л.

Студента групи ФІКм-22Ткаченка Я.О.

(П.І.Б.)

Спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування**З А Я В А**

Прошу затвердити тему дипломної роботи

Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах
кризових станіві призначити науковим керівником д.е.н., проф.Попова О.Ю.

Дата _____ Підпис _____

Згода наукового керівника

дипломної роботи _____

(підпис, дата) (П.І.Б.)

Висновок кафедри

Темі дипломної роботи затвердити. Наказ No 456

від „29” 09 2023 р. _____

Завідувач кафедри _____

(підпис, дата)

(П.І.Б.)

Ольга ПОПОВА

Додаток Б

Перелік зауважень щодо оформлення роботи

Означення документа	Документ	Умовна відмітка	Зміст зауваження

Дата _____ Підпис _____